

JORNADES

LA REALITAT DE LA IMMIGRACIÓ A MENORCA

PONÈNCIES (II)

Els dies 22 i 23 de febrer de 2008 es van celebrar a Maó unes jornades sobre la realitat de la immigració a Menorca, organitzades per la Fundació Gadeso, amb la col·laboració del Centre de Professorat, i patrocinades pel Consell Insular de Menorca. Aquestes jornades tingueren una molt bona acollida i una alta participació.

Pel seu gran interès, a continuació us oferim les ponències dels distints participants en aquestes jornades. Per la seva extensió, es troben dividides en dos blocs.

JORNADES

LA REALITAT DE LA IMMIGRACIÓ A MENORCA

MAÓ. 22 i 23 de Febrer de 2008

PONÈNCIES

(Segona part)

**ORGANITZACIÓ I
DIRECCIÓ**

PATROCINAT PER

**CONSELL INSULAR
DE MENORCA**

COL·LABORA

Menorca i els nous menorquins

Joan Febrer

0. UNA HISTÒRIA D'ANADES I VINGUDES

Des dels pobladors de l'antiga cultura troglodítica fins als habitants dels poblats talaiòtics de l'Edat de Bronze, passant pels fenicis, cartaginesos, romans, vàndals, bizantins, musulmans, catalans, castellans, anglesos, jueus, grecs, francesos..., Menorca ha exercit una atracció humana i geogràfica -un imant enmig de la Mediterrània- que l'ha convertida en receptora de quasi totes les races i les cultures del món occidental. Amagant-se sota el nom de conquistadors, de comerciants, de colonitzadors, de repobladors, de refugiats, de desterrats, de treballadors, de funcionaris, de turistes..., l'illa ha rebut infinitat de fluxos humans que han deixat la seva tènue petjada al llarg dels temps.

1. QUANTS I COM SÓN ELS IMMIGRANTS A MENORCA?

---

* Dels 88.434 habitants de Menorca, 53.559 (un 60'6%) són nascuts a les IB; 20.911 (un 23'6%) a una altra CA; i 13.964 (un 15'8%) a l'estranger.

* La població menorquina **CREIX**, però **NO** per un **CREIXEMENT NATURAL**, sinó sobretot per l'aportació de la **IMMIGRACIÓ ESTRANGERA**.

* Diferències entre “**ESTRANGERS**” i “**IMMIGRANTS**”:

> *Els immigrants viuen i fan feina amb els autòctons.*

> *Els estrangers contribueixen a l'envelliment general de la societat menorquina; els immigrants el contraresten aportant població en edat activa.*

> *Un 18'1% dels naixements corresponen al 7'3% de la població.*

2. QUI SÓN ELS IMMIGRANTS A MENORCA?

- * **DIVERSITAT**: els immigrants no tenen res en comú a banda del fet d'haver migrat.
- * L'**ESQUEMA N-S** ens dibuixa el marc general, però passa per alt molts de factors claus per entendre les migracions. **NO ÉS SUFICIENT**.
- * **DIVERSITAT de MOTIVACIONS**. El factor clau és la **RECERCA D'OPORTUNITATS**.
- * **NO** emigra **QUI VOL**, sinó **QUI POT**.
- * Coexistència d'un **DOBLE ESPAI**: a cavall entre dos móns.

3. IMATGES DE LA IMMIGRACIÓ

- * **BATALLA SIMBÒLICA** entre les figures genèriques de l'**IMMIGRANT DEGRADANT** i el **MENORQUÍ RACISTA**.
- * No té sentit rallar de **RACISME** o **XENOFÒBIA** com a resposta general de la societat menorquina al conjunt d'immigrants.
- * **TALL TEMPORAL** entre un *abans* i un *després* de l'arribada dels immigrants: immigració com a **CAUSA SUFICIENT** dels canvis.
- * L'immigrant és un **ALTRE** instal·lat en el **PROPI TERRITORI** que ajuda a reforçar la unitat de la Menorca anterior a la immigració d'extracomunitaris.
  - > **Escissió** de la societat, que deixa d'apercebre's com a una.

4. EL NOU MENORQUÍ COM *UN MÉS*

---

* Integrar és **EL CONTRARI DE DISCRIMINAR**. És a dir: considerar el nouvingut —i que ell s’hi consideri— com a *nou, però com menorquí*.

* La **INTEGRACIÓ** consisteix en aconseguir que Menorca segueixi essent **UNA** per damunt o malgrat la creixent diversitat que inclou.

* En el context immigratori el **CASTELLÀ** és la **LLENGUA ÚTIL**, mentre que el **CATALÀ**, percebut per molts com un **OBSTACLE**, és una marca d’**AUTOCTONIA** i un mecanisme d’**IDENTIFICACIÓ**.

* Els **FILLS** són el **LLIGAM** més fort dels immigrants amb Menorca, i açò provoca diferents tipus de **REACCIONS**.

* Els fillets rompen les categories establertes per pensar la immigració, ja que no poden ser altra cosa que menorquins.

5. CONCLUSIÓ: MENORCA I ELS NOUS MENORQUINS

---

* El **NIVELL D'IDENTIFICACIÓ COMPARTIT** per més menorquins té per referència la mateixa **MENORCA**.

* Reconciliar la **IDENTIFICACIÓ SUBJECTIVA** amb la **PERTINENÇA OBJECTIVA**: considerar —uns i altres— els nous menorquins com a tals.

5. CONCLUSIÓ: MENORCA I ELS NOUS MENORQUINS

— *Yo ya no puedo volver a Senegal. Ya he pedido la reagrupación familiar, y si mi mujer viene aquí, moverme de aquí va a ser muy difícil. Imagínate si viene mi mujer, y tengo mis hijos aquí... Ya llevo años aquí. Yo ya soy menorquín. Quieras o no quieras yo ya soy menorquín. ¿Quién me va a decir a mí que no lo soy?*

Joan Febrer: Filòsof i antropòleg

La població menorquina ha protagonitzat en els darrers anys un gran creixement demogràfic. Ara bé, aquest creixement no ha estat natural, sinó conseqüència de la vinguda de nombroses persones d'arreu del món, de manera que la Menorca d'avui se'ns apareix bastant diferent a la de fa pocs anys.

La immigració arribada en els darrers anys ha tingut repercussions en els àmbits més diversos de l'illa; entre d'altres, en l'imaginari social dels menorquins. S'ha reconfigurat la manera com la societat menorquina s'apercep a si mateixa. En concret, la societat ha deixat d'apercebre's com a *una*. La societat menorquina es veu a si mateixa com a escindida, en el sentit que no tots els seus integrants són vistos com a tals: n'hi ha que són *a dins*, malgrat ser —vistos— *de fora*.

Aquesta escissió, moltes vegades més imaginària que real, ens posa davant la urgència de repensar la nostra societat i la manera de concebre els nous menorquins, i molt especialment la manera com aquests es conceben a si mateixos. El repte és aconseguir *que la societat menorquina segueixi essent una per damunt o malgrat les diferències internes* que n'amenacen la integritat.

En aquest esforç hi té un paper crucial la llengua catalana en tant que element identificador, com a marca d'autoctònia reconeguda tant pels que la parlen com per aquells que no ho fan. I pel que respecta als agents que participen en aquest escenari, els fills dels immigrants desenvolupen un paper molt destacat, ja que com sigui la Menorca de demà depèn en bona mesura de si aquesta escissió aconsegueix reconciliar-se en ells.

Ningú no pot saber quin serà el futur de Menorca, però si hi ha alguna possibilitat de salvar la unitat dels menorquins sense que ens diluïm sense més en una societat disgregada, amb poca autoconsciència i sense autoestima, aquesta passa perquè comencem d'una vegada per totes a considerar els nous menorsquins —i, per suposat, ells a si mateixos— com a menorquins. Nos, però menorquins.

0. UNA HISTÒRIA D'ANADES I VINGUDES

Com ja he fet en alguna altra ocasió, m'agradaria començar citant un petit fragment del pròleg d'en Joan Pons a *Els menorquins d'Algèria* de na Marta Marfany. Diu així:

CONSELL INSULAR DE MENORCA

Des dels pobladors de l'antiga cultura troglodítica fins als habitants dels poblats talaiòtics de l'Edat de Bronze, passant pels fenicis, cartaginesos, romans, vàndals, bizantins, musulmans, catalans, castellans, anglesos, jueus, grecs, francesos..., Menorca ha exercit una atracció humana i geogràfica -un imant enmig de la Mediterrània- que l'ha convertida en receptora de quasi totes les races i les cultures del món occidental. Amagant-se sota el nom de conquistadors, de comerciants, de colonitzadors, de repobladors, de refugiats, de desterrats, de treballadors, de funcionaris, de turistes..., l'illa ha rebut infinitat de fluxos humans que han deixat la seva tènue petjada al llarg dels temps.¹

Com ens indica aquesta cita, l'arribada de gent de terres més o manco llunyanes ha estat un dels elements crucials en la formació de la societat menorquina al llarg dels temps. Tots descendim de qualcú que, en un moment o altre, amagat sota un altre nom, vingué de fora a establir-se a Menorca. La majoria tenim també algun familiar, més o manco llunyà, que se n'anà a provar sort en un altre indret del món. El cert és que la història de Menorca seria impensable sense aquesta successió d'anades i vingudes de gent.

Actualment hem encetat una nova etapa en aquesta successió de fluxos; potser la més sonada i universal de totes les hagudes fins ara. El flux demogràfic actual, format per persones que, amagades sota el nom d'immigrants, provenen –potencialment– de qualsevol lloc del món, s'uneix a la resta de factors que han de configurar la Menorca del demà. Què en resulti, depèn en gran mesura dels propis menorquins. Ara bé: qui són avui els menorquins? Més concretament: quants, com i qui són els menorquins amagats sota el nom d'immigrants?

Respondré aquesta pregunta en dos moments: en primer lloc, des d'un punt de vista estadístic i demogràfic; i en segon lloc, des d'un punt de vista més qualitatiu, centrant l'atenció en les motivacions que impulsen els nostres immigrants a sortir dels seus països, a emigrar. Una vegada haguem esbossat esquemàticament qui és l'immigrant a Menorca, passaré a analitzar les repercussions que ha tingut la seva presència en l'imaginari social dels menorquins. I per acabar, intentaré proposar una manera concreta d'entendre el famós i recurrent concepte d'integració.

---

1 Fragment del pròleg de Joan Pons a *Els menorquins d'Algèria*, de Marta Marfany Simó (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 2002).

1. QUANTS I COM SÓN ELS IMMIGRANTS A MENORCA?

1.1. Quants són? Una societat complexa

Menorca ja fa dècades que ha deixat de ser una societat bàsicament formada per població catalanoparlant i nascuda a la mateixa illa. Actualment, l'esporàdica i contínuament renovada població turística, les persones vingudes de la resta de l'Estat i les arribades de la resta del món són una part important de la població que habita la nostra illa.

Segons les dades dels Padrons municipals, Menorca comptava a 1 de gener de 2006 amb 88.434 habitants². D'aquests, només 53.559 (un 60'6%) són nascuts a les Illes Balears; 20.911 (un 23'6%) ho han fet a una altra CA; i 13.964 (un 15'8%) a l'estranger. A més, convé tenir en compte que una part considerable de la població nascuda a Menorca és filla d'immigrants de la resta de l'Estat o de l'estranger.³

Aquestes dades contrasten amb les de fa només cinc anys. L'any 2000 Menorca comptava amb 72.716 habitants, 15.780 manco que l'any 2006. A més, en aquell moment la població nascuda a les Illes representava un 71'4% del total, un 11% més que només sis anys més tard.

La conclusió és senzilla però rellevant: la població menorquina creix, però no per un creixement natural (que és pràcticament nul), sinó gràcies a la immigració i especialment a la immigració estrangera extracomunitària, que cada vegada té més pes en el conjunt de la població menorquina. Per adonar-nos de l'abast d'aquest fet, n'hi ha prou que recordem que a Menorca hi viuen més estrangers que no alaiorencs o santlluisers de naixement. O, dit d'altra manera: si tots els estrangers constituïssin un nou poble, aquest seria el tercer més gran de Menorca després de Maó i Ciutadella.

Sovint seguim pensant la societat menorquina sobre la base d'una situació inexistent, passada, com si l'actual conjuntura estigués afectada d'un especial grau de contingència. Tanmateix, ho vulguem o no, la societat menorquina és i serà a partir d'ara una societat de composició complexa.

---

² Dades gener 2006: IB, 167.751 estrangers (16'8% del total de població); Menorca: 12.543 estrangers (14'2% del total).

³ Les dades pel conjunt de les Illes Balears encara són més contundents: del total de 1.001.062 de residents, només 567.761 (un 56'7%) han nascut a les pròpies Illes. Els nascuts a l'estranger són 187.773 (un 18'8%). Els nascuts a la resta de l'Estat són 245.528 (un 24'5%).

1.2. Com són? Característiques sociodemogràfiques

Quasi sempre distingim entre “estrangers” i “immigrants”, fent referència als estrangers comunitaris en el primer cas i als extracomunitaris en el segon. Immigrants en sentit estricte ho són o ho han estat tots per igual, però el cert és que a tots noltros ens ve al cap el mateix quan sentim la paraula “immigrant”: un estranger extracomunitari. I aquests són els que centren la nostra atenció quan rallam d’immigració.

Aquesta distinció, en alguns sentits “maliciosa”, es recolza tanmateix en diferències reals entre aquests dos grans col·lectius, que tenen a veure sobretot amb els objectius que fonamenten els projectes migratoris de cadascun d’aquests dos teòrics grups. En el cas dels europeus i nord-americans es tracta principalment del gaudi de la jubilació o de les vacances en un indret tranquil, assolellat, etc. En el cas dels llatinoamericans, africans i asiàtics, en canvi, les raons que els duen a Menorca són la possibilitat de millorar el seu nivell de vida o simplement de poder sortir d’una situació d’instabilitat i precarietat econòmica i política.

A nivell demogràfic, les 3 principals diferències entre estrangers “rics” i immigrants es reflecteixen en les pautes d’assentament, les distribucions per edats i el nombre de naixements.

1.2.1. Pautes d’assentament

Una primera diferència entre aquests dos grans col·lectius es dóna en les diferents pautes d’assentament.

Els estrangers comunitaris (o provinents de països “rics”) tendeixen a residir més aviat en nuclis turístics o residencials allunyats dels grans nuclis urbans, mentre que els extracomunitaris s’integren en les pautes d’assentament generals de la comunitat autòctona.

Així idò, a diferència dels *estrangers*, els *immigrants* viuen entre noltros i treballen amb noltros. Açò fa que, a més de ser lleugerament més nombrosos, siguin també molt més visibles. Aquestes dinàmiques contraposades tindran influències desiguals en l’elaboració dels imaginaris socials sobre uns i altres estrangers.

1.2.2. Distribucions per edats desiguals

Una segona diferència es fa palesa si comparam el perfil de població dels estrangers provinents d’europa i nord-amèrica i el dels estrangers provinents de la resta del món.

El contrast entre els dos perfils és evident. Els estrangers provinents de la “resta del món” (Àsia, Amèrica Central, Amèrica del Sud i Àfrica) són una població formada majoritàriament per persones en edats de màxima activitat laboral. Uns dos terços (2/3) d'ells estan compresos entre els 20 i els 44 anys.

La població dels països rics, en canvi, és una població envellida. Només poc més d'un terç (1/3) estan compresos entre els 20 i els 44 anys.

La conclusió és clara: aquests dos grans col·lectius fan aportacions diferenciades al conjunt de la població menorquina: els primers contribueixen a reforçar l'envelliment de la població general, mentre que els segons aporten gran quantitat de persones joves (en edat de màxima activitat laboral).

Les diferències, altra vegada, tenen a veure amb els diferents projectes migratoris de cada col·lectiu.

1.2.3. Naixements

La tercera gran diferència demogràfica entre estrangers i immigrants s'evidencia si atenem el nombre de fills que tenen uns i altres.

En una època en què el nombre de fills que tenim els menorquins està baix mínims, la contribució de la població estrangera en l'augment de la natalitat no és menyspreable: els 217 naixements de mare estrangera del 2006 a Menorca suposen un 22'9% del total de naixements a l'illa (949). L'aportació de la població estrangera és, en proporció, encara més significativa pel que fa als naixements de mare no europea: 172 naixements, que representen un 18'1% del total de naixements a Menorca el 2006. Aquest percentatge contrasta amb el fet que la població no europea representa tan sols un 7'3% de la població menorquina. És a dir: un 18'1 dels naixements corresponen a un 7'3% de la població.

A més, s'ha de suposar que, amb el pas dels anys, la fecunditat de les mares no europees encara augmentarà més, ja que fa poc temps que han arribat a l'illa, i la situació dels primers mesos o anys posteriors a l'arribada sempre tendeix a ser més precària i inestable. Per tant, podem preveure que creixerà, a no ser que aquestes mares adoptin els patrons propis de les mares autòctones. Si és així, la immigració estrangera no només influirà en l'augment de la població adulta menorquina, sinó també en l'augment del nombre d'infants.

2. QUI SÓN ELS IMMIGRANTS A MENORCA?

Fins aquí hem vist quants i com són els immigrants a Menorca des d'un punt de vista quantitatiu. Però per entendre què volen dir totes aquestes dades, és necessari que anem més enllà per veure qui hi ha darrere d'aquestes xifres, çò és, cal que ens demanem qui és l'immigrant a Menorca.

2.1. Diversitat

Si hi reflexionem ni que sigui un moment, se'ns fa palès un fet indiscutible: l'enorme diversitat que encabeix el que a vegades anomenem “col·lectiu d'immigrants”. L'únic tret comú a tots els immigrants és el fet d'haver vingut d'un país extracomunitari; més enllà d'açò, ens trobam amb una diversitat d'origens i de situacions, sumada a la inevitable diversitat personal, que ens aboca a una complexitat difícilment abastable d'un sol cop d'ull. Comparat amb el conjunt d'immigrants, la societat menorquina se'ns apareix com a força més uniforme, ja que, mentre els menorquins són tots d'un territori petit com Menorca, els immigrants són potencialment de qualsevol lloc del món.

2.2. Qui emigra, per què, i com?

Per tant, l'únic tret comú a tots els immigrants és que en un moment o altre s'han instal·lat *aquí* provinents de fora. O, vist des de l'altre cantó, podem dir que el que tenen tots en comú és que *han emigrat*. I és que sovint ens oblidam que els “nostres” immigrants són també, o sobretot, emigrants. Si ser immigrant *marca*, ser emigrant encara pot marcar més. Així idò, per entendre qui i com és l'immigrant el primer que cal fer és veure per què surt del seu país i com ho fa.

Per introduir el que explicaré a continuació em serviré d'un eslògan electoral (ara que n'és època) d'un partit català. Diu així: “La gent no se'n va del seu país per ganes sinó per gana. Però a Catalunya no hi cap tothom”. Aquest eslògan es compon de dues parts: en primer lloc intenta mostrar-se comprensiu amb els immigrants per, en segon lloc, deixar anar una afirmació que pot resultar més comprometedora. En qualsevol cas, el que aquí ens m'interessa ressaltar no és la segona part, més polèmica i comentada, sinó la primera, ja que es basa en una idea molt comuna però parcialment equivocada: “els nostres immigrants són éssers que pateixen o han patit una pobresa extrema”.

L'esquema a l'ús ens diu que els moviments migratoris són resultat dels desequilibris existents entre un nord ric i de població envellida, el sistema econòmic del qual necessita mà d'obra no qualificada i disposada a ser explotada; i un sud amb una pobresa estructural i amb excedents de mà d'obra.

Tot i que ens esbossa el marc general, aquest esquema no és suficient per pensar les migracions.

En primer lloc, aquest esquema redueix les causes de l'emigració a l'esfera econòmica. En realitat, però, les motivacions per emigrar no són només econòmiques: també poden ser polítiques, socials, familiars... i, en general, vénen definides per la recerca d'*oportunitats* (ja siguin reals o fictícies).

En segon lloc, cal tenir present que no emigra qui vol, sinó aquell que pot: els que són realment pobres no poden emigrar, o bé només ho poden fer als països limítrofes⁴. Així idò, veiem que l'eslògan just ara comentat no acaba d'ajustar-se als nostres immigrants: no és que hagin vingut només per ganes, però tampoc no ho han fet, en la immensa majoria dels casos, per pura gana.

L'emigració no és gens fàcil, i per açò mateix els emigrants sovint tenen una xarxa social de suport al darrere, un conjunt de familiars que han aportat recursos perquè un membre de la família pugui emprendre el viatge com a pioner. Açò succeeix sobretot en aquells països on l'emigració és una font de prestigi –en especial els africans–, i es tradueix moltes vegades en un deute de l'emigrant envers els familiars que l'han ajudat. Aquest fet ajuda a entendre les resistències al retorn en determinats casos en què no s'ha dut a terme una trajectòria migratòria reeixida.

En altres casos, el migrant té un projecte molt definit i de caire més individual. Un de freqüent, sobretot entre els llatinoamericans, és anar a Europa, estalviar una determinada quantitat de doblers en tants d'anys i saldar els deutes prèviament contrets al país d'origen i/o engegar-hi qualque tipus de negoci o projecte. A la pràctica, aquests projectes solen sucumbir davant les complicacions imprevistes que inevitablement surten al pas, i no és gens estrany que s'acabi prorrogant indefinidament l'estada al país d'acollida.

2.3. Especificitat de Menorca: no tants de “solitaris”

Tot el que hem exposat fins ara podria valer, a grans trets, per molts altres indrets de l'Estat espanyol i d'altres regions europees.

Per conèixer millor què caracteritza la realitat menorquina convé que vegem, idò, què té aquesta d'específic en relació a la immigració d'extracomunitaris. Així, es constata que la peculiaritat principal de Menorca com a destí de migracions ve definida, com passa en molts altres àmbits, per la seva insularitat. Aquesta fa que la pràctica totalitat dels immigrants a Menorca hi hagin accedit amb algun tipus de contacte, normalment un familiar, un amic o un conegut. En efecte, a Menorca ningú no s'hi atura per fer escala en el camí a cap altre indret. Tot i que avui en dia els mitjans de transport permeten un grau de mobilitat inèdit en el passat, fa falta una raó més o manco definida per venir a Menorca (ni que sigui pel preu del viatge).

En conseqüència, la figura de l'immigrant solitari, que va a l'aventura més o manco desorientat, no hi és tan freqüent com a altres indrets de més fàcil accés.

⁴ Alguns exemples il·lustratius en aquest sentit són les migracions a peu a dins d'Àfrica, o el fet que a Menorca hi hagin immigrants provinents de la República Dominicana, i no en canvi d'Haití, que és més pobre. Tots dos països estan situats al mar Carib, a la illa La Española o Santo Domingo.

2.4. La coexistència d'un doble espai

En gairebé tots els casos, el nouvingut manté algun tipus de lligam amb el seu país d'origen. Encara que poden arribar a ser molt complexos, i que varien molt depenent del moment, de la persona, del país, etc. de què es tracti, podem reduir aquests vincles a tres tipus principals: sentimentals (enyorament), econòmics (remeses periòdiques de doblers, negocis al país d'origen, etc.) i de mobilitat (retorns esporàdics o vacances al país d'origen).

El nostre immigrant viu, idò, a cavall entre dos mons: el d'origen i el de destinació. Tot i viure a Menorca, pot tenir les seves prioritats i preocupacions a Marroc. Encara que aquí el vegem com a pobre o fins i tot marginat, tal vegada a la seva societat està essent promocionat socialment (en ocasions fins i tot hi gaudeix de privilegis que pocs menorquins somnien tenir).

3. IMATGES DE LA IMMIGRACIÓ

Fins aquí hem intentat dibuixar les línies bàsiques que comparteixen la majoria d'immigrants a Menorca. Ara es tracta de veure quines conseqüències ha comportat la seva presència en la societat menorquina.

La presència de nouvinguts ha provocat una sèrie de transformacions en l'imaginari social de la societat menorquina. Per una banda, s'ha engegat un procés d'elaboració de la figura de l'immigrant; per altra banda, s'ha transformat en certa mesura la manera que la pròpia societat menorquina té de pensar-se a si mateixa.

3.1. La batalla simbòlica: l'immigrant degradant vs. el menorquí racista

Aquestes transformacions s'han traduït, en primer lloc, en l'establiment d'una batalla simbòlica entre la figura genèrica de l'immigrant com a degradant i del menorquí com a racista.

Com hem vist, l'enorme diversitat que encabeix el col·lectiu posa traves a que siguin definits o pensats de forma clara, unívoca. A més, l'immigrant és una figura un tant ambigua, ja que és aquí, però no és d'aquí (és a dir, no ho és considerat).

Davant d'aquesta indefinició i aquesta ambigüïtat s'engega un procés dinàmic d'elaboració de la figura de l'immigrant. Així, en tant que figura genèrica, l'immigrant reuneix un seguit de característiques que el fan idoni per convertir-lo en boc emissari de bona part dels mals que pateix la nostra societat⁵.

---

⁵ A grans trets, aquesta conceptualització correspon a la desenvolupada per l'antropòleg Manel Delgado.

D'altra banda, la immigració també provoca l'aparició o el reforç de certes imatges relatives a la societat autòctona. Així, la imatge dels menorquins com a tancats es converteix en recurrent en els discursos tant d'immigrants com d'autòctons. A la pràctica, aquesta imatge degenera fàcilment en la de racistes, acusació esgrimida moltes vegades pels immigrants com a autodefensa dels mals de què –entenen ells– se'ls responsabilitza.

Tanmateix, tant en un cas –l'immigrant degradant– com en l'altre –el menorquí racista–, es fa sempre excepció de la persona coneguda, amb noms i llinatges. Els equatorians són bevedors, es diu sovint, però en Walter és una bella persona, es matisa. I el mateix amb el racisme. El resultat d'aquestes dinàmiques és que per una banda hi ha el que realment s'esdevé, i per l'altra la percepció general –sovint parcialment equivocada– que se'n té.

3.2. Racisme, xenofòbia?

Ara bé, en el pla del real, del que efectivament succeeix, podem dir que hi ha racisme? És la menorquina una societat racista i/o xenòfoba? Sense entrar a definir aquests conceptes –emprats a vegades amb massa laxitud–, cal deixar clar que parlar de racisme com a resposta generalitzada d'una societat autòctona al conjunt dels immigrants és una visió pobre i limitada que no reflecteix el que passa a nivell del real. És cert que hi ha menorquins racistes; però no ho és menys que també alguns immigrants ho són en el mateix grau o fins i tot més.

A més, la realitat és caparruda i ens posa contínuament davant de casos que rompen la categorització de la societat en dos blocs (autòctons per una banda, immigrants per l'altra). Posaré només un exemple, el d'un amic camerunès que cerca companys per compartir pis i que evita conviure amb camerunesos perquè està convençut que prest o tard li duren algun tipus de problemes. Si n'aimé —aquest és el seu nom— fos autòcton ho tindriem fàcil: podríem dir que és xenòfob. Però resulta que no només no és autòcton sinó que fa menys temps que és a Girona que la majoria dels camerunesos que hi coneix.

3.3. Transformacions en l'autopercepció de la comunitat

En qualsevol cas, sí que podem afirmar que la societat en el seu conjunt ha respost a la presència dels immigrants efectuant un cert tancament. Primer de tot, a nivell temporal.

El discurs de molts entrevistats en el treball de camp s'articulava sobre la contraposició entre un *abans* i un *després* de l'arribada dels immigrants. En la majoria de casos, l'*abans* és descrit en termes d'harmonia, netedat, tranquil·litat, etc.; el *després*, en canvi, tendeix a associar-se amb perill, brutesa, pèrdua de la sociabilitat, de la confiança en la gent, etc.

En alguns casos, més o menys excepcionals, la presència d'immigrants es concep com a positiva, ja que aporta diversitat, complexitat, color, a la societat menorquina. Així, la Menorca anterior a l'arribada dels immigrants seria més tancada, avorrida, monocolor, etc.; i la de després, més multicultural, diversa, divertida, oberta, etc.

Deixant de banda la part de raó que cadascun d'aquests discursos puguin tenir, el fet és que tant en un cas com en l'altre la immigració és concebuda com la causa suficient d'aquests canvis, i mai com una conseqüència o efecte d'altres canvis impulsats –ni que sigui parcialment– pels propis menorquins.

Una altra de les transformacions que ha provocat la presència de nous immigrants afecta directament la manera com la societat menorquina es veu a ella mateixa.

Les societats sempre han tendit a concebre's a si mateixes per oposició a un o uns *altre/s*. Un exemple clàssic és el del *moro*. En l'actualitat, els immigrants extracomunitaris representen aquest paper d'*altre*, sols que, en el seu cas, es tracta d'un altre proper, instal·lat en el propi territori.

Així, la presència d'immigrants serveix per concebre, per oposició a aquests, la resta de la societat com a més unificada del que es percebia abans de la seva arribada. Els que havien immigrat amb anterioritat a ells, sobretot de la resta de l'Estat, són agrupats normalment amb els autòctons quan es tracta de parlar dels estrangers extracomunitaris. Aquesta identificació, sens dubte positiva, potser hauria costat més de fer si no hagués estat per la seva presència.

Així idò, la principal conseqüència que ha tingut la immigració és que la societat⁶ menorquina ha deixat d'apercebre's a si mateixa com *una*. Els nous immigrants no són concebuts com a *nous membres* de la societat, sinó com a *altres* instal·lats en el propi territori. I que consti que aquesta percepció és comuna, més o manco en la mateixa mesura, a autòctons i a immigrants.

4. EL NOU MENORQUÍ COM UN MÉS

4.1. Un més, *no* discriminació

La immigració introdueix en la societat d'acollida una seguit de maneres de dir, de veure, de fer, de creure i de pensar que eixampla la diversitat ja de per si creixent de la societat menorquina. Aquesta diversitat en si mateixa no és bona ni dolenta: tot depèn de què sigui allò divers en cada cas. L'únic segur és, en primer lloc, que no la podem evitar, i en segon lloc, que al principi posa dificultats a la capacitat de comprensió mútua entre tots els membres de la societat.

---

⁶ “Societat” s'entén aquí simplement com el conjunt d'individus i grups que s'interrelacionen en un espai determinat, en aquest cas Menorca.

En aquesta situació, es planteja el repte de com aconseguir que la societat menorquina segueixi essent *una* malgrat o per sobre d'aquesta diversitat.

Les diferents propostes passen totes pel concepte d'integració. Ara bé, què significa “integrar”? Qui s'ha d'integrar, com, en quina mesura, i a què ha de fer-ho? Les possibles respostes, que constitueixen un ampli ventall, difereixen les unes de les altres segons es posi més l'accent en dimensions culturals, legals, polítiques o socials; i segons s'entengui que la iniciativa correspon a l'immigrant, a la societat autòctona, o a ambdós.

Més que enredar-nos en estranyes especulacions, convé que pensem què té, com és, aquell de qui no considerem necessari que s'integri. Fixem-nos en que hi ha menorquins cristians, budistes, agnòstics, ateu; n'hi ha que escolten música menorquina, clàssica, àrab, i la majoria anglosaxona; n'hi ha que es senten espanyols, altres –dels Països– catalans, o balears, o ciutadans del món; tots, d'una manera o altra, poc o molt, es senten i són vistos com a menorquins (ço és, membres de la societat menorquina). Així, la integració no pot consistir simplement en l'adopció d'un inventari de trets socioculturals. Ja que, si fos així, arribaríem a la conclusió que molts “menorquins de tota la vida” també s'han d'integrar. L'individu ja integrat es caracteritza per ser considerat –pels altres, i sobretot per un mateix– com *un més* de la comunitat.

En què consisteix considerar l'immigrant com *un més*? Simplement, en tractar-lo –i que ell es tracti a si mateix– com ho faríem amb qualsevol altre menorquí. L'immigrant estarà integrat, ço és, deixarà de ser immigrant, quan sigui considerat –i ell mateix es consideri– *un menorquí més*. I açò vol dir: ésser valorat, estimat, criticat o rebutjat en raó d'allò que realment fa, i no pel fet de venir de fora, de ser immigrant. O sigui: no se l'ha d'estigmatitzar ni tampoc se l'ha de defensar o acceptar en major mesura del que ho faríem amb qualsevol altre menorquí. En aquest sentit, integrar és simplement el contrari de discriminar.

4.2. Llengua

En aquest punt, hi ha un element que em sembla que adquireix una importància especial: la llengua. O, més ben dit, les llengües, ja que en el conjunt de les Illes Balears s'hi parlen actualment una vuitantena de llengües.

Pel que fa a les dues majoritàries, el català i el castellà, cadascuna d'elles desenvolupa una funció específica en el context migratori. Mentre el castellà queda definit com la llengua útil, suficient, pràctica, lligada a la subsistència; el català resta associat a determinats objectius professionals i, sobretot, a un major nivell d'identificació amb la societat menorquina. Per aquest mateix fet, entre els immigrants el català és percebut sovint com un obstacle innecessari: “de què em servirà si un dia me'n vaig a viure a una altra banda?”, es demanen amb freqüència.

Més enllà de les controvèrsies més o menys polititzades que pugui generar, hi ha un fet indiscutible: rallar català (o menorquí, o com li vulguem dir) és una marca d'autoctonia, és una senya que indica que qualcú és d'aquí. Evidentment que hi ha gent d'aquí que no té el català per llengua habitual. Però hi ha un fet que és innegable: un marroquí que parla castellà a Valladolid és un marroquí més; mentre que un marroquí que parla català a Menorca, en canvi, no és un marroquí qualsevol: d'alguna manera, s'entén que “ha fet punts” per entrar a formar part “de ple dret” de la societat menorquina. I açò tant als ulls dels propis catalanoparlants com dels castellanoparlants i dels mateixos immigrants.

Podríem citar molts d'exemples i casos concrets en què el català apareix vinculat al fet de “ser d'aquí”. Un d'ells és la costum, molt estesa a Menorca, de no parlar en la pròpia llengua als que percebem com a aliens a la nostra societat; els parlem en castellà, encara que en alguns casos no entenguin ni un sol mot. El relat d'una entrevistada, que emigrà del Marroc de ben petita, era força il·lustratiu en aquest sentit: afirmava que, tot i iniciar sempre les converses en català (en un perfecte accent alaiorenc), en ocasions se li responia en castellà. Ella entén que, amb aquesta conducta, se li està recordant de qualque manera que ella no és d'aquí.

4.3. El fillet com a lligam i avançada de la família

Pel que fa als agents implicats en aquest repte d'aconseguir que Menorca segueixi essent *una*, n'hi ha uns que tenen un paper especialment rellevant: els fills dels immigrants.

Vulgui o no, l'immigrant va establir lligams amb la societat menorquina. Aquests lligams poden ser de diversa índole, i fan que, amb el pas del temps, el nouvingut deixi –gradualment– de sentir-se com un estrany, i es plantegi d'instal·lar-se definitivament a Menorca. Tanmateix, la majoria de lligams són més o menys febles... excepte un: els fills.

El fillet va “per davant” dels pares en molts de sentits: aprèn més ràpidament la llengua i els patrons de conducta autòctons, estableix relacions com un igual amb altres fillets menorquins... Sovint pot passar que mentre fill s'està fent –de fet, ja és– menorquí, els seus pares es senten “encara” com a marroquins, equatorians, o el que sigui. Davant d'aquesta situació, els pares poden reaccionar de diverses maneres. La primera possibilitat la podem anomenar “reacció positiva”: els pares es feliciten del fet que el seu fill no haurà de passar per les dificultats que a ells els ha tocat viure. A més, el fet que el seu fill sigui “completament menorquí” els impulsa a desenvolupar –també ells– un sentiment d'identificació com a menorquins.

La segona possibilitat, la “negativa”, s’esforça en desenvolupar un mecanisme de defensa consistent en reforçar aquells trets que es consideren més propis⁷.

El fet que el filllet “vagi per davant” pot donar lloc a la idea que “la segona generació” està en perill: pot ser que siguin ells els que paguin les conseqüències de la migració. La preocupació és raonable: els adults saben a què vénen, i han assumit que hauran de fer sacrificis, però els filllets no són prou conscients del que succeeix i potser un canvi dràstic els podria causar algun tipus de perjudici, ja sigui moral, social, professional, etc. Sigui com sigui, hi ha pares que tracten d’evitar aquests perills intentant que el seu fill no perdi les arrels, que visqui en la mesura del possible com ells ho havien fet. Llavors les famílies es tornen més escrupoloses i rígides del que eren en el país d’origen, on no es percebia aquest perill.

El fill dels immigrants romp la categorització comunament establerta per parlar i pensar la immigració: ell no és immigrant, però segueix tenint alguna cosa que impedeix concebre’l com completament d’aquí⁸. És per açò que sorgeixen conceptes paradoxals com els d’“immigrants de segona generació”, o es parla ja no d’immigrants d’origen marroquí, sinó de “nens d’origen immigrant”. No hi ha dubte que totes aquestes expressions estan completament mancades de sentit, i que no fan més que intentar amagar al màxim de temps possible una realitat ben palesa: aquests filllets són menorquins. O bé han nascut aquí, o bé no han escollit d’emigrar. Tant en un cas com en l’altre, és quasi segur que Menorca es convertirà –si no ho és ja– en la seva petita pàtria.

Per totes aquestes raons, el fill d’immigrants té una presència estratègica. I les institucions educatives, en tant que institucions encarregades de la seva cura, tenen una gran responsabilitat en aquest sentit. Jo crec que, sense cap mena de dubte, i a l’escola encara més –o primer– que en cap altre àmbit, aquest filllet ha de ser tractat com a menorquí, simplement perquè ja ho és. Posant èmfasi en la seva *diferència*, ni que sigui amb la millor de les intencions, potser no esteim fent més que posar-li un obstacle més a la seva integració com una persona normal, com *un menorquí més*.

---

⁷ Un exemple il·lustratiu és el recurs a la figura de l’imam, que no només és un guia espiritual, sinó que també esdevé educador dels filllets en la llengua i cultura àrabs -a més de, lògicament, la religió islàmica.

⁸ Fa tres anys vaig fer un estudi sobre la plaça Folch i Torres, al barri del Raval de Barcelona. Una de les entrevistades nomia Norma i era nada a Itàlia, de pares italians; va emigrar a Argentina quan encara era una filleta; vingué a Barcelona fa dotze anys amb el seu marit, que és nat a Barcelona de pares catalans i emigrat amb ells a Argentina quan era petit; el seu fill va néixer a Argentina, i va arribar a Barcelona a l’edat de dos anys. Tots ells eren considerats per tothom -inclús per ells mateixos- com a immigrants. Aquí hi ha una cosa que no quadra: si el pare se’n va anar a Argentina amb tres anys i és considerat argentí, el fill que ha arribat a Barcelona als dos anys bé que hauria de ser considerat català, no? O, en cas contrari, haurem de considerar que el pare és en realitat català, ja que ha nascut a Barcelona; i el mateix per tots els filllets que actualment hi neixen.

5. CONCLUSIÓ: MENORCA I ELS NOUS MENORQUINS.

En conclusió, crec que davant la immigració l'enemic principal que s'ha de combatre no és altre que la disgregació, la divisió social; no en el sentit de meres pugnes entre parts de la societat, sinó en el sentit profund de l'escissió d'arrel que hem comentat just ara. O vist per la banda positiva: el principal repte ha de ser salvar la unitat de la societat. No és que infravalori la resta de dificultats que apareixen en el context migratori, ni molt manco. Només vull deixar clar que la resolució d'aquestes dificultats o l'aprofitament de les oportunitats que se'ns brinden passa en primer lloc perquè tots els agents implicats es concebin com a integrants d'un mateix tot, com a membres d'una mateixa comunitat.

Vivint fora de Menorca m'he acostumat cada vegada més a veure Menorca com un petit país envoltat d'aigua. Encara que soni molt poètic, aquesta idea crec que respon més que cap altra a la realitat menorquina. Com ja he comentat, hi ha menorquins que es senten espanyols, d'altres que es senten catalans però no espanyols, altres balears, i fins i tot n'hi ha que s'identifiquen com a ciutadans del món. Tots ells, més o menys en la mateixa mesura, es saben i es volen menorquins. És a dir: l'únic nivell d'identificació compartit per tots els menorquins té per referència Menorca. La gran immigració dels darrers anys, com hem vist, posa en entredit aquesta identificació comuna.

Com serà el futur de Menorca? Ningú no ho pot saber, però crec sincerament si hi ha alguna possibilitat de salvar la unitat dels menorquins sense que ens diluïm sense més en una societat disgregada, amb poca autoconsciència i poca autoestima, aquesta passa perquè comencem d'una vegada per totes a considerar els nous vinguts com a menorquins. *Com a nous, però com a menorquins.* La majoria d'ells i els seus fills acabaran quedant a Menorca, és a dir, s'acabaran convertint en menorquins, al manco de facto —de fet, ja ho són. El que fa falta és reconciliar al màxim possible la identificació subjectiva, que tendeix a ser “conservadora”, amb la pertinença objectiva, real, que ha canviat parcialment.

Seria insensat esperar que l'immigrant es sentís, parlés i actués com un menorquí quan els mateixos menorquins no el perceben ni li parlen ni el tracten com a tal. El mateix podríem dir, segurament, a la inversa. És per açò que m'agradaria acabar amb les paraules d'un jove vingut de Senegal que fa uns anys que viu a Menorca. El seu és un cas excepcional, no hi ha dubte, però és un exemple del que seria desitjable a poc a poc que succeís.

Yo ya no puedo volver a Senegal. Ya he pedido la reagrupación familiar, y si mi mujer viene aquí, moverme de aquí va a ser muy difícil. Imagínate si viene mi mujer, y tengo mis hijos aquí... Ya llevo años aquí. Yo ya soy menorquín. Quieras o no quieras yo ya soy menorquín. ¿Quién me va a decir a mí que no lo soy?

Antoni Anglada: Director Insular de Família

A Menorca, el fenomen de la immigració és relativament recent. La integració dels nous menorquins contempla diversos reptes que tota la societat ha d'estar disposada a assumir.

Si partim de la base que la gent que arriba a Espanya o a Menorca, a procurar-se un futur millor, on poder donar millor educació als fills, tenir una estructura sanitària de major qualitat, optar a treballs infinitament millor pagats que als seus llocs d'origen i en definitiva, fer realitat el desig de viure a un lloc on desenvolupar-se com individu, hauriem d'acceptar que el fenomen de la immigració està canviant i canviarà encara més l'estructura dels països receptors d'aquestes persones, o sigui, els països que generen riquesa, ocupació i possibilitats de futur.

Ningú emigra per plaer. Suposem que la immensa majoria de les persones immigrants que arriben a Menorca, ho fan amb el desig de poder tornar algun dia al seu país d'origen. La realitat però és un altre, les circumstàncies econòmiques dels països d'on surten aquestes persones no tenen una solució senzilla i a curt termini.

És per tant, una realitat que està canviant i canviarà encara més les societats; i entre elles la societat menorquina. D'aquesta manera, és fa encara més necessari que tothom; administracions, partits polítics, sindicats, organitzacions empresarials, entitats ciutadanes,... es puguin seure per assegurar que la integració es fa efectiva, que passi de ser una paraula o un concepte més o menys acceptat per tothom, ha ser una realitat concreta, amb objectius i activitats concretes i avaluables, i que ens permeti rectificar si ens equivoquem, i reafirmar si l'encertem.

El Fòrum de la Immigració de Menorca, és un instrument que es pot utilitzar per dialogar i reunir en una mateixa taula a totes les persones i col·lectius i entitats i administracions que vulguin i desitgin, fer realitat l'acollida i al integració dels nous menorquins i menorquines amb la complicitat i suport de la resta de la societat. Hem de ser capaços doncs, entre tots, de treballar i elaborar durant els propers mesos, el I Pla d'Acollida i Integració de persones immigrants de Menorca.

Victòria Coll: Treballadora Social OFIM

- Presentació del servei OFIM.
- Tipus d'usuari del servei segons la seva situació administrativa. La integració dels immigrants des de l'estrangeria.
- Visió pràctica del concepte d'integració i acolliment als immigrants. L'atenció des d'un servei insular.
- La crisi del model tradicional de ciutadania. Segones generacions.
- La integració vs l'assimilació, una visió de futur.

JENINA MITJANA: Mediadora Intercultural de l’Ajuntament de Maó

Algunes dades demogràfiques

En els darrers cinc anys, al municipi de Maó hem passat de tenir un 8’2% de ciutadans i ciutadanes d’origen extracomunitari, a tenir-ne un 14’8%.

Actualment (gener 2008), a Maó tenim

30.021 habitants:

24.135 espanyols i 5.886 d’estrangers (19’6%)

Aquestes persones d’origen estranger, són

1.426 (4’7%) CE

4.460 (14’8%) d’origen extracomunitari

D’un total de 83 països

I per ordre numèric, tenim:

1. Equador.....1.192
2. Marroc..... 888
3. Bolívia.....584
4. Regne Unit.....529
5. Brasil.....309
6. Argentina.....281
7. Colòmbia.....263
8. Itàlia.....259
9. Rumania.....212

Gestió de la diversitat cultural

Parlar de la gestió de la diversitat cultural és parlar d’acollida i d’integració.

El primer que hem de tenir clar és a què ens referim quan parlem d’acollida i d’integració. Tot i que *integració* és una paraula que intentem evitar el màxim possible a causa de la seva actual polisèmia, tal com explicarem més endavant; hem de reconèixer que s’ha arrelat al nostre vocabulari i potser l’haurem d’acabar acceptant però per donar-li el sentit que li correspon.

Una altra paraula que evitem és l'expressió *immigrants*. Quan una persona arriba a viure al municipi, deixar de ser un/a immigrant. En tot cas és una persona que ha migrat o és una persona migrada. Però no continua, de cap manera, sent un *immigrant per sempre* a mode d'estigma i sovint com si aquesta fós la seva única categoria d'interès en la seva condició de persona. Preferim parlar de ciutadanes i ciutadans i, si és el cas és pertinent, parlar del seu origen. Com quan parlem d'acollida.

Pell que fa al terme *integració*, massa sovint és emprat per referir-se a *assimilació*. A nivell de carrer i fins i tot, en àmbits polítics i en àmbits professionals sentim dir “és que no s'integren” o bé “està molt integrada” per referir-se a que una persona està assimilada per la societat *majoritària*. En aquest sentit m'agradaria recordar a Javier de Lucas –catedràtic de Filosofia del Dret i Filosofia Política- i compartir algunes de les seves reflexions:

- *Sense igualtat és pura retòrica parlar d'integració: on no hi ha igualtat no hi ha integració*
- *La igualtat és la garantia contra la discriminació(això es fa més evident en comparar-ho amb altres discriminacions: dones, pobres, persones amb malalties mentals, discapacats...)*
- *Jo estic integrat? com es medeix això?. Si no passa el test de constitucionalitat (com a vegades es demana a les persones estrangeres) deixarà de ser espanyol? Hem de demanar alguna condició diferent per adquirir la ciutadania de la que es demana als autòctons?*
- *No es pot parlar d'integració mentre no tinguin representació política, sino la gestió de la immigració serà paternalista i això és antidemocràtic.*
- *La mirada al parlar d'integració ha de ser bidireccional i la responsabilitat compartida, ens hem d'escoltar mutuament.*

I si al parlar d'integració la mirada ha de ser bidireccional (o multidireccional) i la responsabilitat ha de ser compartida, al parlar d'acollida la mirada és unidireccional i la responsabilitat és de la societat receptora.

L'acollida

Des de l'ajuntament de Maó treballem l'acollida de persones nouvingudes al municipi en diferents nivells.

Per acollida ens referim a tot aquell conjunt d'accions i dispositius que es posen en marxa al municipi per atendre les primeres necessitats d'una persona acabada d'arribar al municipi i lograr la seva màxima autonomia.

Aquest conjunt d'accions giren al voltant de la informació. Com gestionar la informació i fer que arribi a les persones nouvingudes ens donarà la clau per establir uns bons mecanismes d'acollida.

Ens referim sobretot a la informació que obrirà les diferents portes d'entrada per accedir als coneixements amb els que podrà començar una vida autònoma al municipi: empadronament, tramitació i manteniment d'una situació administrativa regular, accés a l'educació, a la salut, a l'habitatge, al treball, als serveis socials... Però també hem donat molta importància a l'acollida social, no només dels serveis bàsics sino que hi hem volgut afegir les AAVV, les associacions d'estrangers, els llocs de culte...

Serveis que realitzen tasques d'acollida a l'ajuntament

- OAC: Oficina d'Atenció Ciutadana. És on van les persones nouvingudes a empadronar-se. A totes les persones nouvingudes se'ls dona una Guia i un mapa d'Acollida. I si els cal més orientació o informació els deriven a altres serveis municipals.
- Atenció Primària. En el procés de reagrupació familiar, sovint els Serveis Socials d'Atenció Primària són els que fan la primera acollida ja que, en el informe de vivenda necessari per realitzar el tràmit ja se'ls dona una informació bàsica per quan arribi la família i es converteixen sovint en referents per sol·licitar informacions bàsiques d'acollida.
- Servei de Formació i Ocupació. Algunes de les persones nouvingudes arriben sol·licitant assessorament per entrar al món laboral i des d'aquest servei també s'estableixen els mecanismes d'acollida al municipi.
- Servei de Mediació Intercultural. Actualment format per 4 persones que treballem a diferents nivells. Des d'aquest servei es planifica les accions d'acollida, es detecten les necessitats i es proposen o gestionen els diferents programes d'acollida.

Programes d'acollida a l'ajuntament

- elaboració de material d'acollida: guia i mapa d'acollida
- Programa formatiu i d'intercanvi cultural amb dones magrebines.
- Divulgació i promoció de cursos de llengua catalana i castellana.

JORNADES: “La realitat de la immigració a Menorca”

Maó, 22 i 23 de febrer de 2008

- Suport i dinamització d'associacions de persones d'origen estranger.
- Acollida i diversitat cultural a les empreses.
- Servei d'informació i assessorament per l'homologació de títols estrangers.

Tos aquest programes els treballarem d'una manera coordinada i en xarxa entre diferents serveis municipals i amb altres serveis, administracions i entitats:

- Grup de treball d'intervenció comunitària.
- Comissió de mediació social, dinamitzada per l'ajuntament de Maó.
- Àrea de Serveis Socials
- Comissió de tècnics d'immigració, dinamitzada pel Consell Insular de Menorca.
- Xarxa de mediadores i mediadors interculturals d'ajuntaments de la CAIB.

Propòsit

Totes les Administracions són, han de ser, sistemes d'acollida: l'escola, la sanitat, els serveis socials, els esportius, la policia...Totes haurien de poder transmetre el mateix missatge.

I hem d'aconseguir implicar no només a l'administració sino també a la ciutadania organitzada, totes les associacions i organitzacions de la ciutat i a totes les persones a nivell individual.

Només d'aquesta manera aconseguirem fer una bona acollida i lograr una bona integració i cohesió social.

Javier Bermejo: Representant de l'Oficina d'Estrangeria

LECTURAS DE PRENSA Y ALGUNAS CIFRAS INTERPRETADAS DESDE UNA PERSPECTIVA DE LA ECONOMÍA POLÍTICA MARXISTA.

"Pocos de sus hijos en el país aprenden nuestro idioma... Las señales en nuestras calles tienen inscripciones en ambos idiomas... A menos que el flujo de su llegada pueda ser desviado, pronto nos superarán en número, de tal manera que todas las ventajas que tenemos no serán capaces de preservar nuestra lengua, e incluso nuestro gobierno se volverá precario".

Estas palabras las pronunció Benjamin Franklin. El idioma que tanto le irritaba era el alemán hablado por los recién llegados a Pensilvania en 1750; una ola de inmigrantes a los que Franklin consideraba "los más estúpidos de su nación."

Con frecuencia, la religión sirvió para inflamar el desprecio por el extranjero. Los Puritanos de Boston ahorcaron a varios Friends¹ después de que la Bay Colony prohibiera el cuaquerismo. En Virginia, los anglicanos arrestaban a los baptistas.

Habitualmente, el mayor desprecio se reservaba para los católicos -por lo general irlandeses, franceses, españoles e italianos-. Generaciones de americanos blancos protestantes mostraron su resentimiento hacia los "papistas" recién llegados, e incluso en Maryland, un supuesto refugio para ellos, a los católicos, se les prohibía votar y ocupar cargos públicos²

Doscientos cincuenta años después, podemos leer en la prensa alemana³ las quejas de los turcos que residen en el país. Constituyen el principal grupo de inmigrantes. Sólo les superan en número los inmigrantes de origen alemán procedentes de otros países.

"El rechazo comienza en la niñez. Los niños tienen diez o doce años cuando se decide el tipo de estudios de secundaria que deberán seguir. Para casi la mitad de los estudiantes extranjeros es la Hauptschule, que los prepara para empleos poco cualificados. Sólo el 14% va a un Gymnasium pre-universitario, en comparación con un promedio nacional de un tercio. La tasa de abandono escolar para los hijos de los inmigrantes es el triple de la media nacional.

Hay quejas de que las niñas musulmanas evitan, por razones religiosas, los deportes y las clases de biología, pero Özcan Mutlu, un diputado de los Verdes de Berlín, afirma que sólo le constan 68 casos sobre un total de 70.000 estudiantes inmigrantes."

Es fácil encontrar en la prensa ⁴ referencias a la situación en las prisiones, que reflejan el impacto que tiene la inmigración en la sociedad española. Así, en un diario de difusión nacional, podemos leer: “De los 61.054 presos que colapsaban el sistema penitenciario el año pasado, 18.566 eran originarios de otros países, una cifra que no ha dejado de crecer en las últimas décadas. Sólo desde el año 2000, el número de presos extranjeros se ha duplicado, pasando de 8.990 a los 18.566 de 2005.”

De estos datos pueden extraerse dos conclusiones. Por una parte, la tasa de extranjeros detenidos en las prisiones españolas multiplicaba por cinco la cifra esperable en función de su relevancia estadística en el padrón de aquel año. Por otra parte, y teniendo en cuenta que entonces eran 3.930.472 los extranjeros residentes en España, únicamente 47 de cada 10.000 estaban internados en centros penitenciarios. El índice para la población española era de 10 reclusos por cada 10.000 habitantes.

Siendo los datos preocupantes, la acción de los poderes públicos no debería pasar por alto que por cada 47 extranjeros encarcelados había 9.953 que vivían y trabajaban con total normalidad. El fenómeno de la inmigración hace necesarias políticas específicas en materia de seguridad ciudadana, pero no es permisible estigmatizar a varios millones de inmigrantes con la marca que sólo corresponde al 0,47% de dicho colectivo.

Frente a quienes nos presentan las consecuencias desagradables del hecho migratorio, encontramos los argumentos que explican la lógica difícilmente evitable del proceso. A manera de ejemplo: “si Francia quisiera tener, en 2050, el mismo número de personas que hoy en día, tendría que recibir 1.500.000 inmigrantes entre 2025 y 2050, una cifra relativamente baja. Si, mejor aún, quisiera mantener estable el número de personas en edad de trabajar, entonces tendría que duplicar el nivel de principios de 1990. En definitiva, aceptar la llegada de 5.500.000 inmigrantes entre 2010 y 2050 (un promedio de más de 136.000 extranjeros cada año). Una cifra, de nuevo, relativamente baja: en este caso, la proporción de los inmigrantes y sus descendientes en la población francesa sería casi idéntica a la de hoy: el 11,6% en 2050 frente 10,4% en 1990 ⁵”.

Más allá de los imperativos demográficos, de ese maltusianismo invertido, podemos encontrar enfoques francamente optimistas que nos presentan los beneficios innegables de la inmigración. Así Joaquín Leguina escribía en La Gaceta de los Negocios ⁶: “El Gobernador del Banco de España —al presentar la memoria anual del año 2006— sostenía que durante el período 2001-2005 la renta per cápita había crecido a una tasa anual del 1,7% en términos reales y añadía que el 25% de ese crecimiento era atribuible a la inmigración.

Por otro lado, los ingresos fiscales provenientes de los extranjeros fueron en 2005 de 23.402 millones de euros, el 6,6% de todos los ingresos fiscales. El gasto público del que son beneficiarios los inmigrantes fue en 2005 de 18.618 millones de euros, el 5,4% del total, muy por debajo del peso demográfico de los extranjeros en España.

Por lo tanto y en términos de saldo neto (ingresos menos gastos), los extranjeros en España aportan a las arcas fiscales 4.787 millones de euros, lo que representa el 48% del superávit que tuvieron ese año 2005 las Administraciones Públicas.

Un dato significativo nos permite visualizar la clave del fenómeno: los extranjeros cotizaron a la Seguridad Social algo más de 8.000 millones de euros y recibieron en pensiones tan solo 400. Estas aportaciones de los extranjeros a la Seguridad Social (más de 8.000 millones) están generando obligaciones futuras, es decir, una deuda del Estado hacia los cotizantes que actualizada y referida al año 2005 nos aportaría unos saldos muy diferentes de los aquí comentados.”

Evidentemente, a medida que pasen los años, los actuales cinco millones de residentes extranjeros y los dos millones de ellos que cotizan a la Seguridad Social comenzarán a convertirse en beneficiarios del sistema. Podemos imaginar dónde quedará el balance de las cuentas hacia el año 2030, cuando puedan pasar a incrementar en dos millones el número de los pensionistas y, quizás, en otro millón más el de perceptores de prestaciones asistenciales.

La magnitud del fenómeno nos empuja a considerar que deben existir razones poderosas, que superan la propia voluntad de los implicados, para que en 2006 hubiese en nuestro planeta más de 200 millones de personas viviendo fuera de sus países. Apenas supone un 3 % de la población mundial, pero la cifra va en aumento: 77 millones en 1965, 105 millones en 1985, y 175 millones en 2000⁷. Desde la perspectiva de la economía política marxista, cabe adelantar que pese a encontrarnos ante un mundo y una economía cada vez más globalizados, persisten enormes diferencias entre los distintos países en función de las distintas fases de desarrollo.

Los países ricos en capital variable (trabajadores), pero faltos de los suficientes recursos financieros y *tecnológicos* (capital constante), carecen de los medios necesarios para explotar su mano de obra, pero les queda el recurso de exportarla, como una mercancía más (beneficiándose de las remesas y de los *capitales* repatriados).

Los países ricos y desarrollados, el núcleo central del capitalismo occidental, disponen del capital constante necesario, y necesitan –si no quieren verse abocados al estancamiento económico- millones de trabajadores que, al incorporarse al proceso productivo, permitan la (re)valorización del capital y la extracción de la plusvalía.

No es un fenómeno nuevo. En el caso de España, unas pocas décadas separan la fase de subdesarrollo (exportación de trabajadores) de la de madurez (importación de trabajadores).

El sistema económico mundial produce los flujos migratorios que permiten el ajuste entre el capital constante (maquinaria) y el capital variable (trabajadores). Existe aún otro factor a considerar desde la atalaya de la economía política.

En el libro tercero de El Capital, polemizando con Ricardo, Marx explicaba, la "ley de la tendencia decreciente de la cuota (o tasa) de beneficio"⁸. Esta ley describe los mecanismos económicos que expresan, a nivel de la cuota de ganancia del capital, la contradicción entre, por un lado, el hecho de que el beneficio capitalista no puede ser extraído más que del trabajo vivo explotado y, por otro lado, el hecho de que la proporción de trabajo vivo que contiene cada mercancía capitalista disminuye continuamente en provecho de la del trabajo muerto (las máquinas que constituyen el capital constante). La ley de la tendencia decreciente de la cuota de ganancia describe cómo, al mecanizar y automatizar cada día más la producción, el capitalista está obligado a recurrir a una serie de medidas que impidan que la tendencia a la baja se haga efectiva.

Se trata de una relación de carácter tendencial y no absoluta. Los factores principales que contrarrestan la tendencia dependen precisamente de la capacidad del capital para incrementar la escala de la producción, y, por lo tanto, la capacidad para agenciarse mercados nuevos.

Ya sea por factores que compensan la baja de la cuota de ganancia por el aumento de la masa de ganancia, o por factores que impiden esta baja con el incremento del grado de explotación del obrero (elevación de la cuota de plusvalía) gracias a la elevación de la productividad social (baja de salarios reales, incremento de cadencias y tiempos de trabajo, extracción creciente de plusvalía relativa), estos dos tipos de factores solo pueden contrarrestar la tendencia decreciente si el capitalista encuentra nuevos mercados que le permitan incrementar la escala de su producción y, por lo tanto, aumentando la tasa de ganancias, incrementar la extracción de la plusvalía relativa.

En relación con la tendencia decreciente de la tasa de ganancia y la teoría sobre la reproducción ampliada, análisis que se sitúan en la esfera de la producción del sistema, se desarrollan debates sobre la acumulación, las crisis de sobreproducción (el sistema produce más mercancías de las que el mercado puede absorber) y la competencia por los mercados (insuficiencia estructural de mercados solventes); discusiones estas que se encuadran en la esfera de la circulación. Tanto unos como otras conducen a teorías sobre la expansión del Capital, las guerras imperialistas, la decadencia del sistema y la necesidad de la acción política (en unos casos las vías reformistas, en otros la revolución comunista).

Este apartado no puede cerrarse sin hacer referencia a los protagonistas de estas controversias: Tugan-Baranovski, Kautsky, Otto Bauer, Hilferding ("El capital financiero"), Rosa Luxemburgo ("La acumulación del Capital" y "La crisis de la Socialdemocracia alemana"), Lenin ("El imperialismo, fase superior del capitalismo"), Bujarin, Lukacs, Henryk Grossman y Paul Mattick ("Crisis y teoría de las crisis").

Independientemente de la voluntad de los actores, más allá de la conciencia que puedan tener sobre sus opciones, se detecta la actuación de las fuerzas arriba bosquejadas.

En nuestro caso, tanto la tasa de beneficio, como la tasa de plusvalía se recuperan al incorporar entre dos y tres millones de trabajadores, en este caso inmigrantes, al sistema productivo, al rebajar el factor constante, dentro del capital total, al incrementar su parte variable.

Ambas tasas tendrían un mayor incremento si la mano de obra se emplease en el sector industrial, como puede deducirse de los datos que del coste laboral (ETCL) facilita el INE para el tercer trimestre de 2007.

Costes laborales por trabajador y mes			
Sectores productivos	Coste salarial	Otros costes	Coste laboral total
Industria	1.834,47 €	672,06 €	2.506,53 €
Construcción	1.497,55 €	691,00 €	2.188,55 €
Servicios	1.570,80 €	551,88 €	2.122,68 €
Total	1.608,06 €	592,55 €	2.200,61 €

La construcción y los servicios permiten un incremento mucho mayor de la mano de obra con inversiones de capital constante inferiores, en comparación con los ratios manejados en el sector industrial.

La inmigración se constituye en mecanismo que permite el abaratamiento del precio de la fuerza de trabajo. Hace tan sólo unos meses CCOO⁹ denunciaba que la contratación de inmigrantes hace bajar los salarios. En un contexto de incrementos anuales del PIB superiores al 3,5% y de beneficios empresariales que superan siempre los dos dígitos, el sueldo real de los trabajadores ha descendido en los últimos años entre un 0,5% (1995-2000) y un 0,3% (2000-2005).

Según un informe realizado por el gabinete técnico confederal de CCOO, el estancamiento del salario medio real que se ha producido desde el año 2000 se debe, entre otras razones, al tirón a la baja que ha supuesto «la política de inmigración», que «anima la entrada de trabajadores extranjeros sin derechos

laborales para abastecer los requerimientos de mano de obra barata que precisa este modelo de crecimiento».

Para este sindicato, el estancamiento del salario medio real se debe a la apuesta de la inversión privada por un modelo de crecimiento basado en los sectores menos productivos (construcción y servicios), que generan un importante volumen de puestos de trabajo precarios, sin requerimientos profesionales, mal remunerados y muy vulnerables ante cambios del ciclo productivo.

Considera CCOO que «una parte del aumento de los beneficios empresariales se explica por el alza del precio de la vivienda y el abaratamiento de los costes laborales que facilita el fomento gubernamental de la entrada de importantes contingentes de mano de obra inmigrante, en su mayoría sin derechos». Así «los beneficios de la construcción aumentan a una tasa media anual del 20% entre 2000-2006, muy por encima de la ya elevada tasa del 12% que se registró en el periodo 1996-2000».

El estudio subraya que los beneficios empresariales aumentan por encima de la remuneración de los asalariados, lo cual hace que, ésta última pierda peso sobre la renta nacional. «En la construcción», se precisa, «el beneficio crece anualmente 8,5 puntos porcentuales por encima de la renta en el periodo 2000-2006, mientras que entre 1996-2000 la diferencia era de 1,6 puntos anuales». El informe concluye que desde 2000 la estructura del empleo «bascula a favor de las ocupaciones menos cualificadas».

Remuneración de asalariados		Excedente bruto empresarial
1996	53,7	46,3
2000	55,0	45,0
2006	52,4	47,6

El informe del sindicato nos permite enlazar con otro mecanismo al que recurre el sistema de *economía de mercado* desde hace varias décadas: resultando imposible encontrar una demanda solvente –en términos económicos- para la superproducción de mercancías, tiene que recurrir a la máquina de fabricar billetes y a transformar en compradores a quienes no disponen de los medios suficientes. Las familias se hipotecan durante veinte, treinta o cuarenta años para pagar unos pisos que no pueden comprar. Sin este mecanismo, el *boom* de la construcción no tendría sentido y la entrada masiva de trabajadores extranjeros carecería de sentido económico.

Los trabajadores inmigrantes no son los únicos en sufrir la presión empresarial. A punto de iniciarse el otoño, las cooperativas agrarias extremeñas¹⁰ se quejaban de que numerosos jornaleros se negasen a ir a la vendimia. En consecuencia, pedían a la Administración la regularización de más extranjeros para poder hacer frente a la vendimia.

JORNADES: “La realitat de la immigració a Menorca”

Maó, 22 i 23 de febrer de 2008

“Una de las causas viene motivada por la cantidad de extremeños que cobran el subsidio agrario, es decir, 400 euros mensuales «por no hacer nada». Las cooperativas agrarias han denunciado a ABC que muchos de ellos se niegan a recoger la uva blanca, sin que la administración les sancione o les libere del subsidio.”

Esta demanda de recorte de las condiciones de vida de los trabajadores es coherente con el argumento hasta aquí desarrollado. Los 2.261.925 parados registrados en enero de 2008 son difícilmente movilizables hacia empleos de baja calidad y de mínima remuneración, sobre todo a la vista de que 1.538.480 de ellos eran beneficiarios de algún tipo de cobertura social en diciembre de 2007. En cualquier caso, las cartas están sobre la mesa, a la vista.

Demandantes de empleo, según los datos de INE correspondientes a enero de 2008						
Total		Ocupados	Disponibilidad limitada	Otros no ocupados	Parados registrados	
España	Total	3.180.199	590.174	114.047	214.053	2.261.925
	Extranjeros	240.707				
II.BB.	Total	89.268	36.106	2.068	576	50.518
	Extranjeros	14.021				

Datos del INEM ¹¹	España (total)	España (extranjeros)
BENEFICIARIOS	1.538.480	152.669
Prestación Contributiva	883.028	124.648
Subsidio	420.953	23.095
Renta Activa de Inserción	63.482	2.468
Subsidio Eventuales Agrarios	171.017	2.458
COBERTURAS		
Bruta	85,69	
Neta	99,11	
GASTOS (Miles de Euros)	1.407.602	134.067
Prestación Contributiva	1.098.453	121.311
Subsidio	213.134	10.826
Renta Activa de Inserción	26.454	919
Subsidio Eventuales Agrarios	69.561	1.011
GASTO medio por beneficiario (euros/mes) 978,5		

La inmigración ilegal permite un doble beneficio a un coste realmente bajo (el riesgo de sanciones administrativas es mínimo).

Por una parte, la sobre-explotación de los trabajadores. Los que trabajan *sin papeles* se ven privados de los derechos más elementales, y el conjunto de los trabajadores sufre la presión hacia la igualación de sus condiciones con las de los inmigrantes irregulares.

Por otra parte, el sector empresarial que recurre a esta forma execrable de explotación se beneficia de un considerable ahorro de cuotas a la Seguridad Social: alrededor de 600 euros mensuales por trabajador, según los datos del tercer trimestre de 2007 que facilita el INE.

Algunos de estos argumentos aparecen publicados, sin el menor recato, incluso en los medios de información más *solventes* y prestigiosos: “Doce millones de inmigrantes viven y trabajan en EE.UU. ‘sin papeles’¹². La mano de obra no calificada es cada vez más escasa en América. Desde 1960 el porcentaje de trabajadores nacidos en EE.UU. sin titulación de educación secundaria se ha reducido desde el 50% hasta el 12%. En respuesta, la inmigración ilegal ha demostrado ser un sistema bastante eficaz para emparejar a los trabajadores con los empleadores deseosos de darles trabajo. Aproximadamente el 24% de los trabajadores agrícolas, el 17% de los limpiadores y el 14% de los trabajadores de la construcción son extranjeros que trabajan ilícitamente.

La inmigración ilegal, después de todo, es una bendición para la economía en su conjunto, más que un comercio más libre se obtiene un beneficio económico neto. Una afluencia de trabajadores poco cualificados puede apretar los salarios de sus competidores, pero beneficia a las empresas que los contratan, y beneficia a los consumidores, que obtienen su césped segado y niños cuidados a un menor costo.

Un trabajador de baja cualificación puede ganar 9,34 dólares por hora en Estados Unidos, en comparación con sólo 2,56 dólares en México. También debe asumirse que, según una estimación generalmente aceptada, los inmigrantes provocan la bajada de los salarios de los estadounidenses poco cualificados en un 5%.”

Un estudio¹³ realizado por la Casa Blanca reconoció que “el positivo impacto fiscal [del fenómeno migratorio] tiende a acumularse en el nivel federal, mientras que los costes netos tienden a estar concentrados en el nivel estatal y local”, donde se prestan la educación y la atención de la salud.

Los inmigrantes tienden a competir con los trabajadores nativos. Pero la Casa Blanca dijo: “Los inmigrantes tienden a complementar -no sustituir- a los nativos” en el lugar de trabajo.

En conjunt, los trabajadores nacidos en el extranjero representan el 15,3 por ciento de la fuerza laboral (excluidas las Administraciones), y representan la mitad del crecimiento de la fuerza laboral en los últimos 10 años.

En un estudio, George J. Borjas, profesor de Economía en Harvard, concluyó que "mediante el aumento de la oferta de mano de obra entre 1980 y 2000, la inmigración redujo los ingresos medios anual de los trabajadores estadounidense en aproximadamente 1.700 dólares o, lo que es o mismo, alrededor de 4 por ciento. "

"Entre los estadounidenses sin educación secundaria, que aproximadamente coinciden con el 10% más pobre de la fuerza de trabajo", continua el profesor Borjas, "el efecto estimado fue incluso mayor, reduciendo sus salarios en un 7,4 por ciento."

"Con el tiempo," dice el profesor Borjas en una entrevista, "la economía se ajusta a la presencia de inmigrantes. Pero a la larga, después de todos los ajustes, los salarios de los trabajadores poco cualificados todavía bajarán un 4 o un 5 por ciento".

No es por lo tanto de extrañar que se haya permitido la entrada de inmigrantes de manera irregular en cantidades tan altas (doce millones en Estados Unidos). Y tampoco sorprende que las Administraciones encuentren tantas dificultades para encarar la situación.

"Un informe publicado por el influyente Institute for Public Policy Research sostiene que encontrar y deportar a la fuerza a todos los trabajadores ilegales de Gran Bretaña costaría 4.700 millones de libras y duraría 30 años. El estudio dice que si se permitiese la estancia a estos inmigrantes, pagarían mil millones de libras al año en impuestos al Tesoro. El grupo de presión MigrationWatch UK calcula que hay 870.000 inmigrantes ilegales en Gran Bretaña, pero el Gobierno cree que no hay más de 570,000¹⁴ ."

De la misma manera, el Gobierno norteamericano evita tomar medidas para solucionar este problema, pese a disponer de mecanismos que posibilitan un control exhaustivo de las situaciones de irregularidad. La situación queda reflejada en un artículo publicado en el New York Times.

"En virtud de la actual legislación laboral, cada residente legal permanente en los Estados Unidos está obligado a tener un número de Seguridad Social. Los empleadores deben registrar las situaciones de sus empleados y los números de la Seguridad Social, ingresando las cuotas correspondientes en su nombre. Estos dos elementos juntos pueden servir como un cedazo para identificar a todos los trabajadores ilegales.

Las empresas o particulares que emplean a trabajadores ilegales *no dados de alta* están violando la ley, de la misma manera que los que presentan números de la Seguridad Social falsos o robados. Hacer el seguimiento de los trabajadores sin documentos es una tarea de enormes proporciones. Pero la

gran majoría de los trabajadores de Estados Unidos - legales e ilegales - trabajan *dados de alta*.”

“Los trabajadores inmigrantes ilegales pueden ser identificados por el Gobierno de varias maneras. Casi el 40 por ciento de ellos, alrededor de 3,5 millones, puede tener un número de la Seguridad Social válido, pero se han excedido en la duración de sus visados. Sus identidades pueden comprobarse fácilmente cruzando los datos de la Seguridad Social con las fechas de vencimiento de sus visados en los archivos de la Oficina de Inmigración y Aduanas.

Los otros inmigrantes ilegales que trabajan y están dados de alta en la Seguridad Social han presentado datos de identificación fraudulentos que, al ser comprobados por la Administración, aparecerían como inexistentes o como duplicados. Cuando un número fraudulento de la Seguridad Social es enviado a Washington, el Gobierno deposita el dinero que le acompaña, en concepto de cuota, en una "cuenta de ingresos en suspenso", un concepto que en el pasado mes de octubre había crecido hasta 586 millones de dólares. La Seguridad Social, sin embargo, no determina la causa de la discrepancia (que podría ser un error administrativo o un cambio legítimo de nombre), ni tampoco alerta al Departamento de Seguridad Nacional ni al empresario de que algo no anda bien.

“Los administradores de la Seguridad Social afirman, equivocadamente, que no les está permitido colaborar en el cumplimiento de la ley de inmigración, ni compartir datos con el Departamento de Seguridad Nacional. La verdadera razón de sus reticencias es su temor de que una gestión informática más agresiva podría causar la indignación de los políticos. En 2002, la Administración de la Seguridad Social optó por informar simplemente a los empleadores de las discrepancias en los números de la Seguridad Social mediante el envío de 950.000 cartas de "desfase". Esa acción enfureció hasta tal punto a las empresas y a los defensores de la inmigración que, un año después el modesto esfuerzo burocrático podía darse por finiquitado¹⁵ .”

Los empleadores, especialmente en la agricultura y las industrias de bajos salarios, dijeron que estaban profundamente preocupados¹⁶ por las nuevas normas, lo que podría obligarles a despedir a miles de trabajadores inmigrantes. Más del 70 por ciento de los trabajadores agrícolas en los campos de los Estados Unidos son inmigrantes ilegales, según las estimaciones de las asociaciones de cultivadores.”

Una operación llevada a cabo por agentes de inmigración a finales del año 2006, puede darnos una idea de la dimensión del problema.

“Ayer, de madrugada, agentes federales de inmigración realizaron redadas simultaneas, en seis salas de despique de Swift & Company, en seis estados, identificando a centenares de trabajadores inmigrantes, en lo que los agentes describieron como una vasta investigación criminal de robo de [números de] identidad.

Más de 1000 agentes de Inmigración y Aduanas aparecieron a las seis de la mañana en la plantas de Swift con órdenes de búsqueda de inmigrantes ilegales. Dentro, los agentes separaron a los ciudadanos americanos de los inmigrantes, entrevistando a todos los trabajadores extranjeros, y llevándose a centenares de ellos en autobuses a los centros de detención de inmigrantes.”

“En una nueva táctica, los funcionarios federales dijeron que tenían previsto presentar acusaciones penales contra algunos de los inmigrantes acusados de utilizar identidades robadas. Aseguraron que las redadas estaban vinculadas a las quejas de los ciudadanos norteamericanos que habían descubierto que sus nombres estaban siendo utilizados por los trabajadores de la planta Swift. Las seis plantas emplean a más de 10.000 personas, dijeron ejecutivos de Swift¹⁷ .”

De los 1.282 inmigrantes ilegales detenidos en las redadas de Swift, la mayoría fueron acusados de violaciones de la legislación civil en materia de inmigración, siendo rápidamente deportados. Pero los fiscales federales presentaron cargos por robo de identidad contra 148 de los trabajadores. Pese a no haber utilizado los documentos robados para manipular las cuentas bancarias o las tarjetas de crédito (los principales delitos de robo de identidad que las leyes tratan de perseguir), se han utilizado los certificados de nacimiento y las tarjetas de Seguridad Social para obtener puestos de trabajo¹⁸ .”

A este lado del Atlántico, las instituciones se muestran dispuestas a tomar medidas. No es de esperar que con tal contundencia que pudiese perjudicar a la *Economía*.

“La Comisión Europea trabaja en un borrador para enfrentar a quienes emplean de manera ilegal a trabajadores extranjeros... Quiere imponer sanciones mucho más severas a quienes empleen a inmigrantes ilegales, incluyendo penas de prisión, una prohibición en materia de contratos públicos y la eliminación de las subvenciones de la UE.

La economía sumergida alcanza un valor del 7 a 16 por ciento del PIB de la UE. Los principales sectores que se verían afectados por una campaña de represión son la construcción, la agricultura y el *catering*. Los críticos de los planes de la C.E. argumentan que estos sectores vitales sufrirían de manera excesiva las medidas contra el trabajo ilegal, lo que podría perjudicar a la economía.

Según la Comisión, en la UE residen entre 3 y 8 millones de inmigrantes ilegales, entrando ilegalmente otro medio millón cada año. Muchas de estas personas trabajan en condiciones terribles (explotados por empleadores sin

escrúpulos, a algunos se les paga menos de 3 € por hora y se ven obligados a trabajar hasta 16 horas al día¹⁹”.

¿Cuál es la situación en España? Hace unas semanas²⁰, CCOO afirmaba que a finales del primer semestre de 2007 había 1.105.000 extranjeros extracomunitarios en edad de trabajar que no podían ejercer sus derechos laborales al no disfrutar de permiso de residencia.

Por nacionalidades, precisa CCOO, el colectivo más afectado es el de los hispanoamericanos (786.000 personas sin permiso de residencia), seguidos por los europeos de fuera de la UE-25 (264.000) y los africanos (98.000).

Los extranjeros residentes en nuestro país presentan una tasa de actividad (80,8%) y paro (12,1%) superiores a las de los trabajadores españoles (71,8% y 7,4%, respectivamente).

La segregación profesional que padecen los inmigrantes se estudia también comparando la estructura ocupacional de los que llevan más tiempo residiendo en España (más de siete años) con la de los españoles jóvenes (de 15 a 30 años) y mayores (de 41 a 50 años). Según esta variable, los extranjeros extracomunitarios tienen una mayor presencia en la categoría de trabajadores no cualificados (31%) frente al 10,1% y 12,1%, respectivamente, de los jóvenes y mayores españoles.

LOS MISMOS DERECHOS

Con escasas excepciones y con las lógicas limitaciones en materia electoral, los extranjeros gozan en nuestro país de los mismos derechos que los españoles. Basta un repaso rápido por los artículos relevantes de la Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social.

Artículo 3. Derechos de los extranjeros e interpretación de las normas.

1. Los extranjeros gozarán en España de los derechos y libertades reconocidos en el Título I de la Constitución en los términos establecidos en los Tratados internacionales, en esta Ley y en las que regulen el ejercicio de cada uno de ellos. Como criterio interpretativo general, se entenderá que los extranjeros ejercitan los derechos que les reconoce esta Ley en condiciones de igualdad con los españoles. (Apartado redactado conforme a Ley Orgánica 8/2000, de 22 de diciembre)

Artículo 4. Derecho a la documentación.

Artículo 5. Derecho a la libertad de circulación.

Artículo 6. Participación pública.

1. Los extranjeros residentes en España podrán ser titulares del derecho de sufragio en las elecciones municipales atendiendo a criterios de reciprocidad, en los términos que por Ley o Tratado sean establecidos para los españoles residentes en los países de origen de aquéllos.

2. Los extranjeros residentes, empadronados en un municipio, tienen todos los derechos establecidos por tal concepto en la legislación de bases de régimen local, pudiendo ser oídos en los asuntos que les afecten de acuerdo con lo que disponga los reglamentos de aplicación.

Artículo 7. Libertades de reunión y manifestación.

Artículo 8. Libertad de asociación.

Artículo 9. Derecho a la educación.

1. Todos los extranjeros menores de dieciocho años tienen derecho y deber a la educación en las mismas condiciones que los españoles, derecho que comprende el acceso a una enseñanza básica, gratuita y obligatoria, a la obtención de la titulación académica correspondiente y al acceso al sistema público de becas y ayudas.

2. En el caso de la educación infantil, que tiene carácter voluntario, las Administraciones públicas garantizarán la existencia de un número de plazas suficientes para asegurar la escolarización de la población que lo solicite.

3. Los extranjeros residentes tendrán derecho a la educación de naturaleza no obligatoria en las mismas condiciones que los españoles. En concreto, tendrán derecho a acceder a los niveles de educación y enseñanza no previstos en el apartado anterior y a la obtención de las titulaciones que correspondan a cada caso, y al acceso al sistema público de becas y ayudas.

4. Los poderes públicos promoverán que los extranjeros residentes que lo necesiten puedan recibir una enseñanza para su mejor integración social, con reconocimiento y respeto a su identidad cultural.

Artículo 10. Derecho al trabajo y a la Seguridad Social.

Artículo 11. Libertad de sindicación y de huelga.

Artículo 12. Derecho a la asistencia sanitaria.

1. Los extranjeros que se encuentren en España inscritos en el padrón del municipio en el que residan habitualmente, tienen derecho a la asistencia sanitaria en las mismas condiciones que los españoles.

2. Los extranjeros que se encuentren en España tienen derecho a la asistencia sanitaria pública de urgencia ante la contracción de enfermedades graves o accidentes, cualquiera que sea su causa, y a la continuidad de dicha atención hasta la situación de alta médica.

3. Los extranjeros menores de dieciocho años que se encuentren en España tienen derecho a la asistencia sanitaria en las mismas condiciones que los españoles.

4. Las extranjeras embarazadas que se encuentren en España tendrán derecho a la asistencia sanitaria durante el embarazo, parto y postparto.

Artículo 13. Derecho a ayudas en materia de vivienda.

CONSELL INSULAR DE MENORCA

Servici de Formació Permanent del Professorat
Centre de Professors de Menorca
Des Huiers

Artículo 14. Derecho a Seguridad Social y a los servicios sociales.

1. Los extranjeros residentes tendrán derecho a acceder a las prestaciones y servicios de la Seguridad Social en las mismas condiciones que los españoles.

2. Los extranjeros residentes tendrán derecho a los servicios y a las prestaciones sociales, tanto a los generales y básicos como a los específicos, en las mismas condiciones que los españoles.

3. Los extranjeros, cualquiera que sea su situación administrativa, tienen derecho a los servicios y prestaciones sociales básicas.

Artículo 15. Sujeción de los extranjeros a los mismos impuestos que los españoles. Artículo 16. Derecho a la intimidad familiar.

Artículo 20. Derecho a la tutela judicial efectiva.

Artículo 21. Derecho al recurso contra los actos administrativos.

Artículo 22. Derecho a la asistencia jurídica gratuita.

Artículo 23. Actos discriminatorios.

Artículo 34. Residencia de apátridas, indocumentados y refugiados.

Artículo 35. Residencia de menores.

Artículo 68. El Consejo Superior de Política de Inmigración. (Apartado modificado por la Ley Orgánica 14/2003, de 20 de noviembre)

Artículo 69. Apoyo al movimiento asociativo de los inmigrantes. (Artículo redactado conforme a la Ley Orgánica 8/2000, de 22 de diciembre)

Artículo 70. El Foro para la Integración Social de los Inmigrantes.

Los trabajadores inmigrantes deben gozar de todos los derechos y cumplir las mismas obligaciones. Las Administraciones tienen asegurar que sea así y dotar de los recursos necesarios a los servicios públicos, de manera que el incremento de la población no provoque el deterioro de los mismos, para los inmigrantes y para los trabajadores que los necesitan. Las políticas públicas deberán incrementar de manera notable las inversiones en infraestructuras y el gasto social. Hace un año 2000, Europa Press informaba que el gasto social en España era 7,3 puntos porcentuales inferior al de la media de la Unión Europea de los 15. Sólo seremos ciudadanos plenamente, ejerciendo derechos y no estando abocados a competir por todo tipo de dádivas y limosnas.

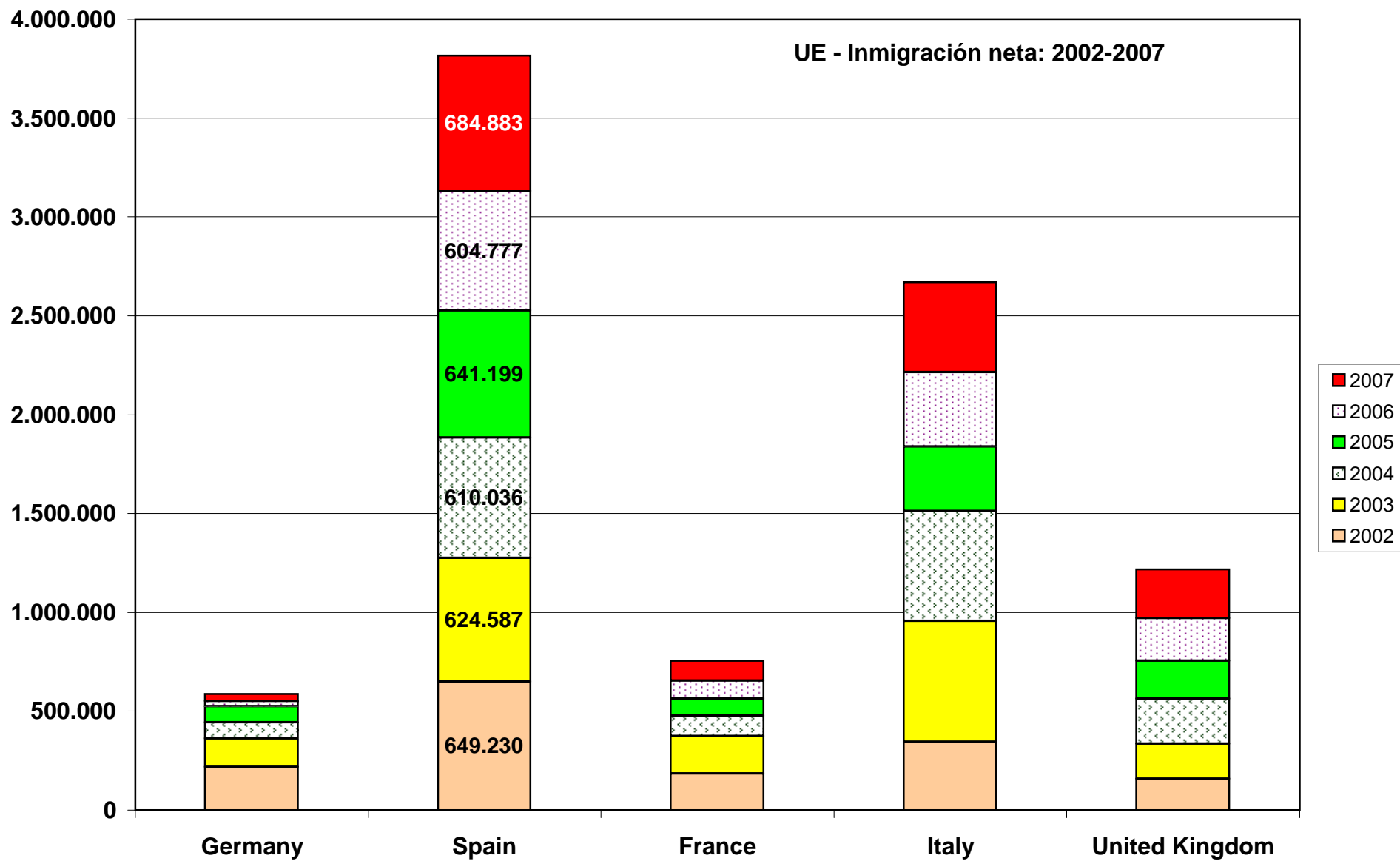
JORNADES: “La realitat de la immigració a Menorca”

Maó, 22 i 23 de febrer de 2008

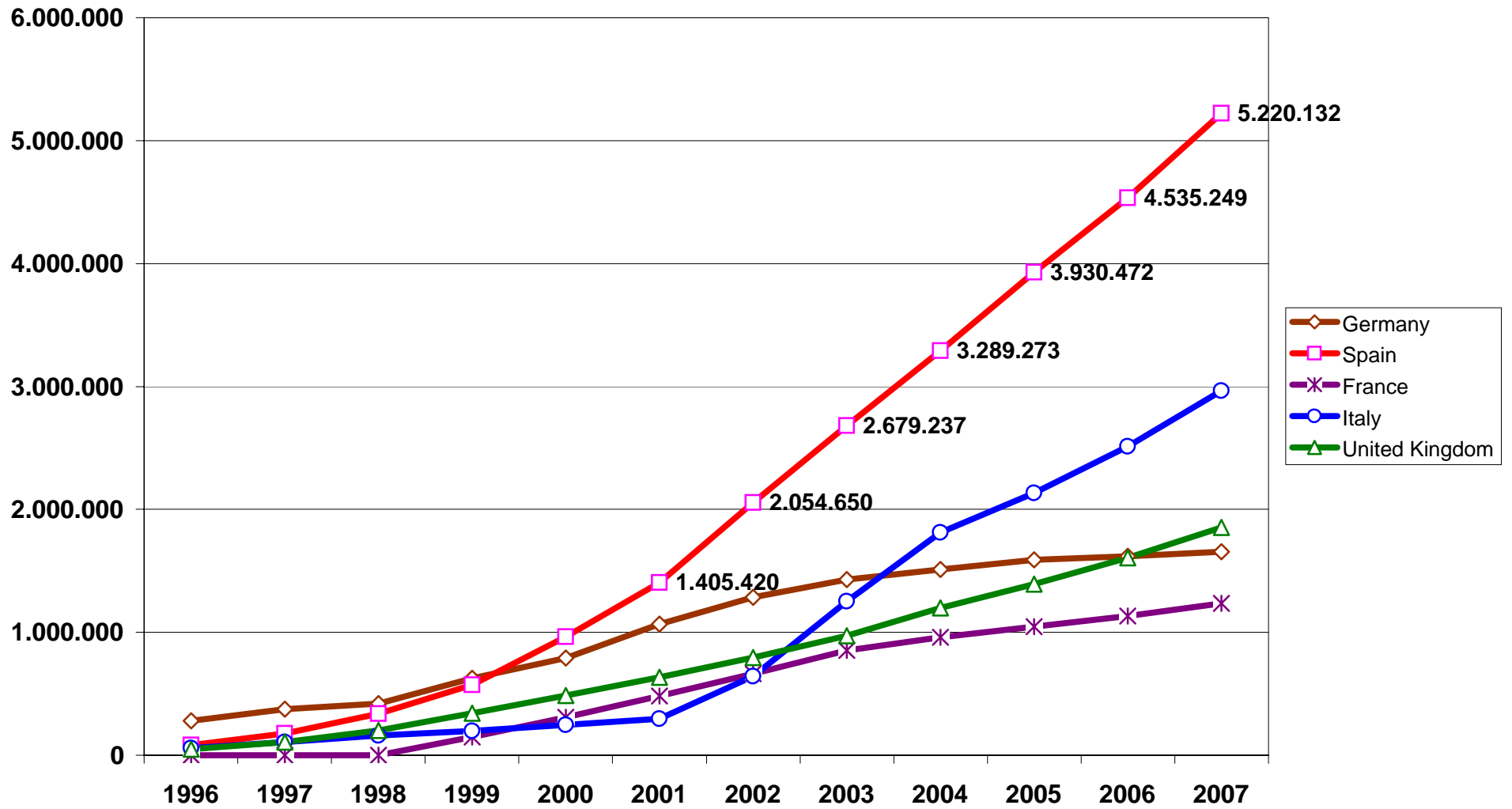

- 1 Miembros de la Religious Society of Friends, popularmente conocidos como cuáqueros.
- 2 Kenneth C. Davis en el New York Times del 3 de Julio de 2007
- 3 The Economist - Jul 19th 2007
- 4 El Mundo, 28 de Mayo de 2006
- 5 Le Monde, 28 de abril de 2007
- 6 La Gaceta de los Negocios, 22 de Julio de 2007
- 7 Les Echos, 23 de Enero de 2006
- 8 $p' = s' \cdot v / C$ (donde p' es la tasa de beneficio, s' es la tasa de plusvalía, v es el capital variable y C es el capital total, siendo $s' = s / v$), y de manera simplificada: $p' = s / C$
- 9 El Mundo, 1 de Octubre de 2007
- 10 ABC, 18 de Septiembre de 2007
- 11 Demandantes de empleo, paro registrado, contratos y prestaciones (Enero de 2008)
- 12 The Economist, 31 de Mayo de 2007
- 13 The New York times, 20 de Junio de 2007
- 14 Sunday Telegraph – 15 de Julio de 2007
- 15 The New York Times, 3 de Julio de 2007
- 16 The New York Times, 8 de Agosto de 2007
- 17 The New York Times, 13 de Diciembre de 2006
- 18 The New York Times, 23 de Marzo de 2007
- 19 Der Spiegel Online, 16 de Mayo de 2007
- 20 El Mundo, 21 de Enero de 2008

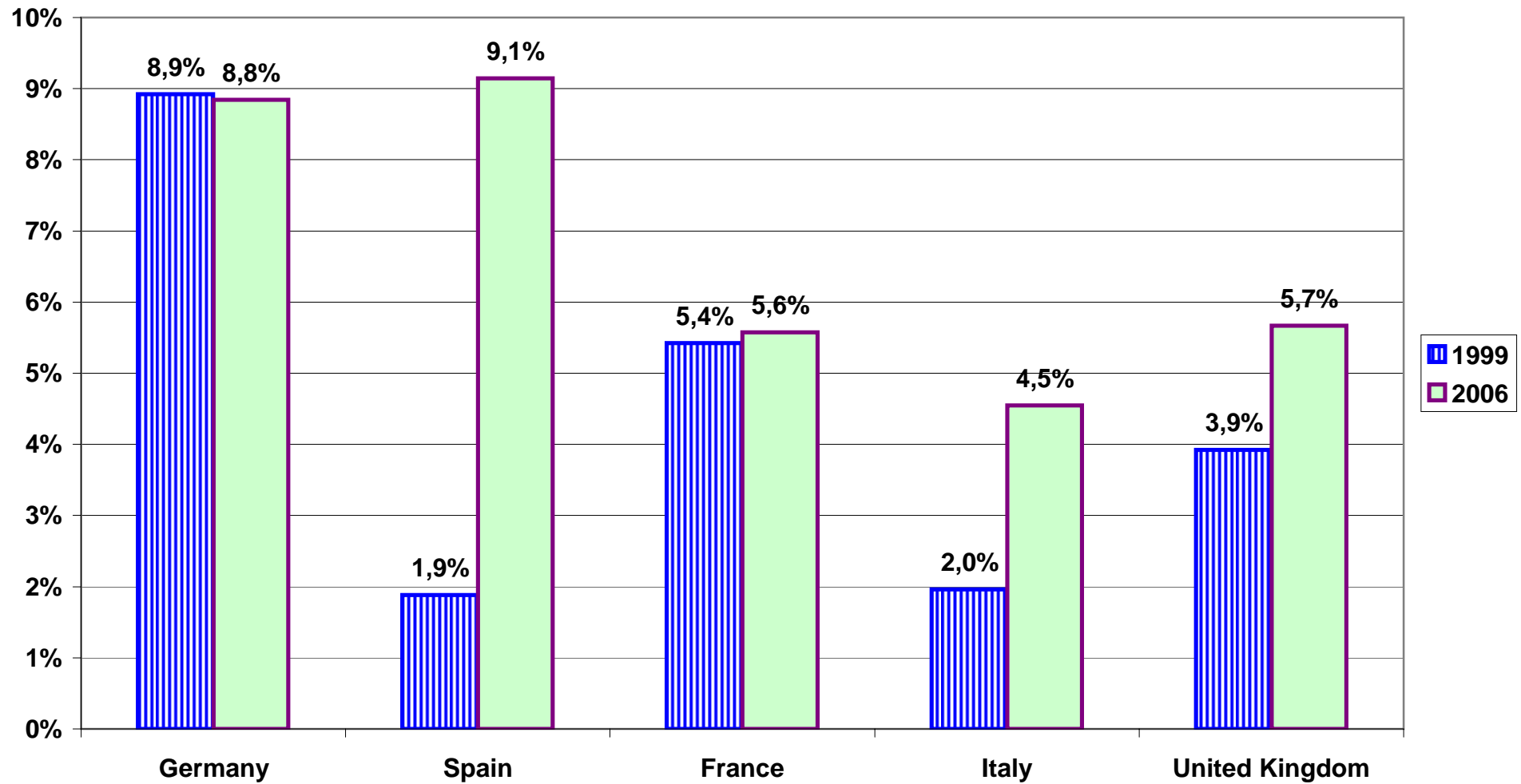

UE - Inmigración neta acumulada: 1996-2007

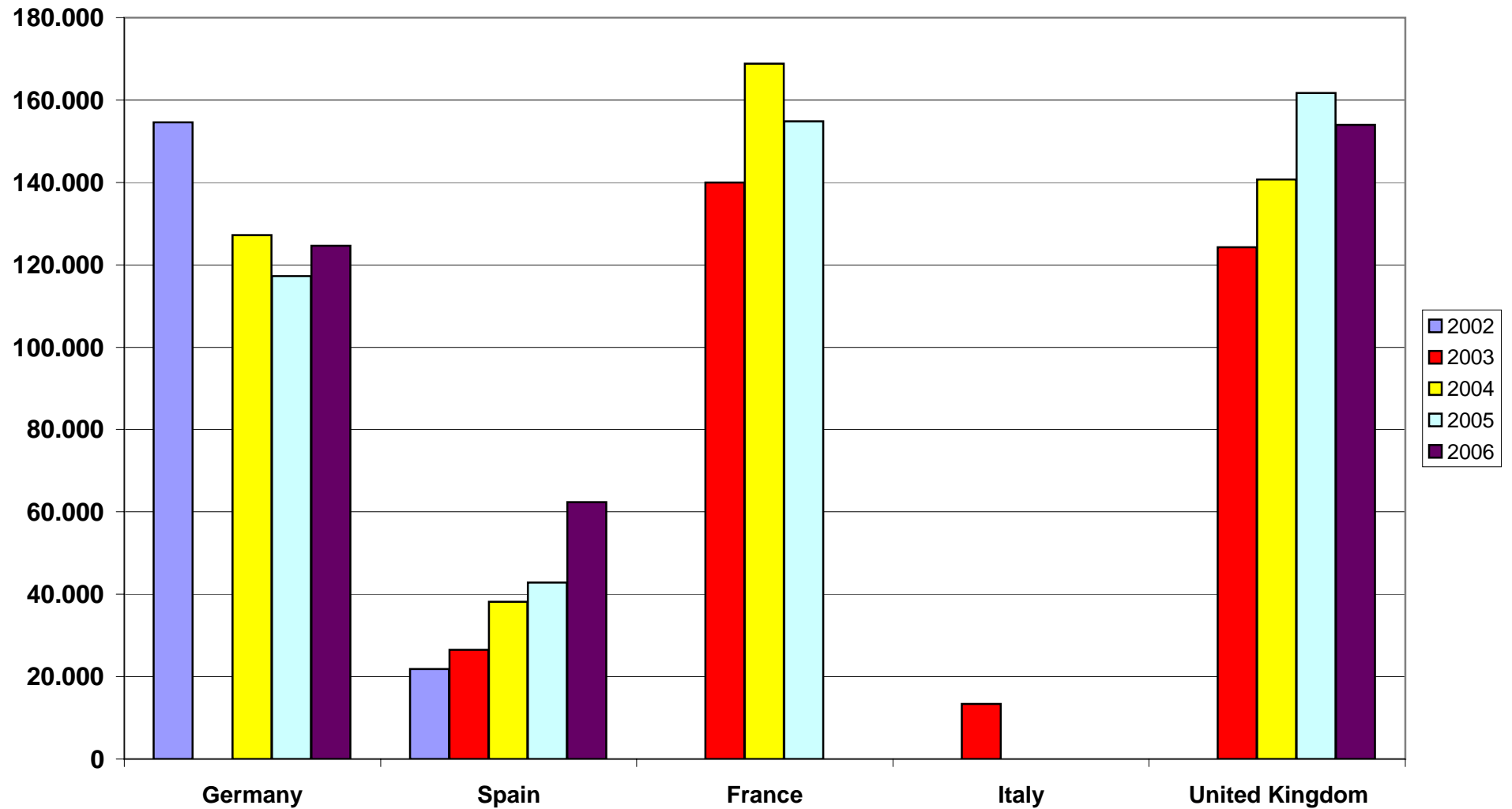

UE - Porcentaje de población extranjera sobre el total de la población
Comparativa 1999-2006

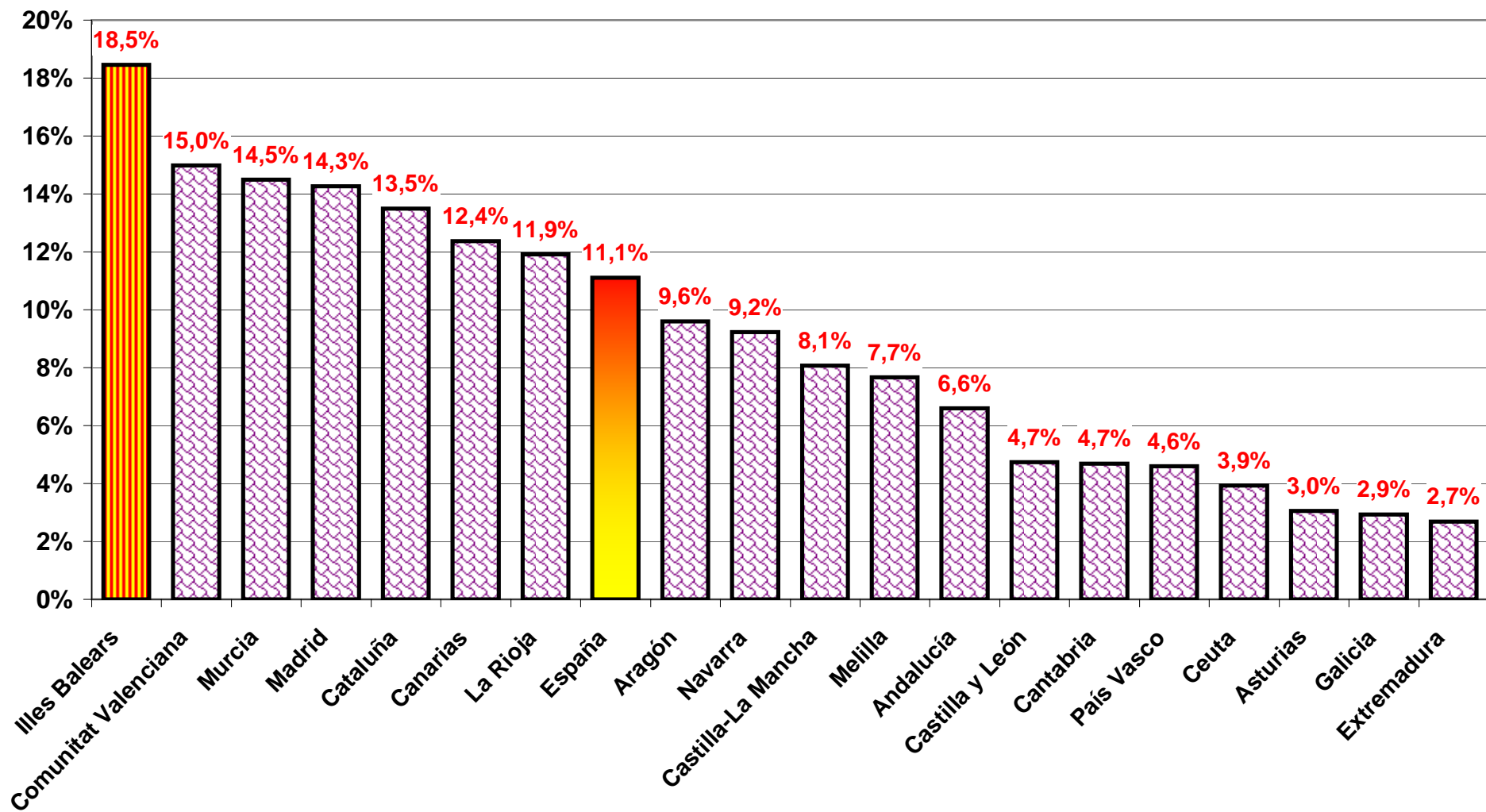

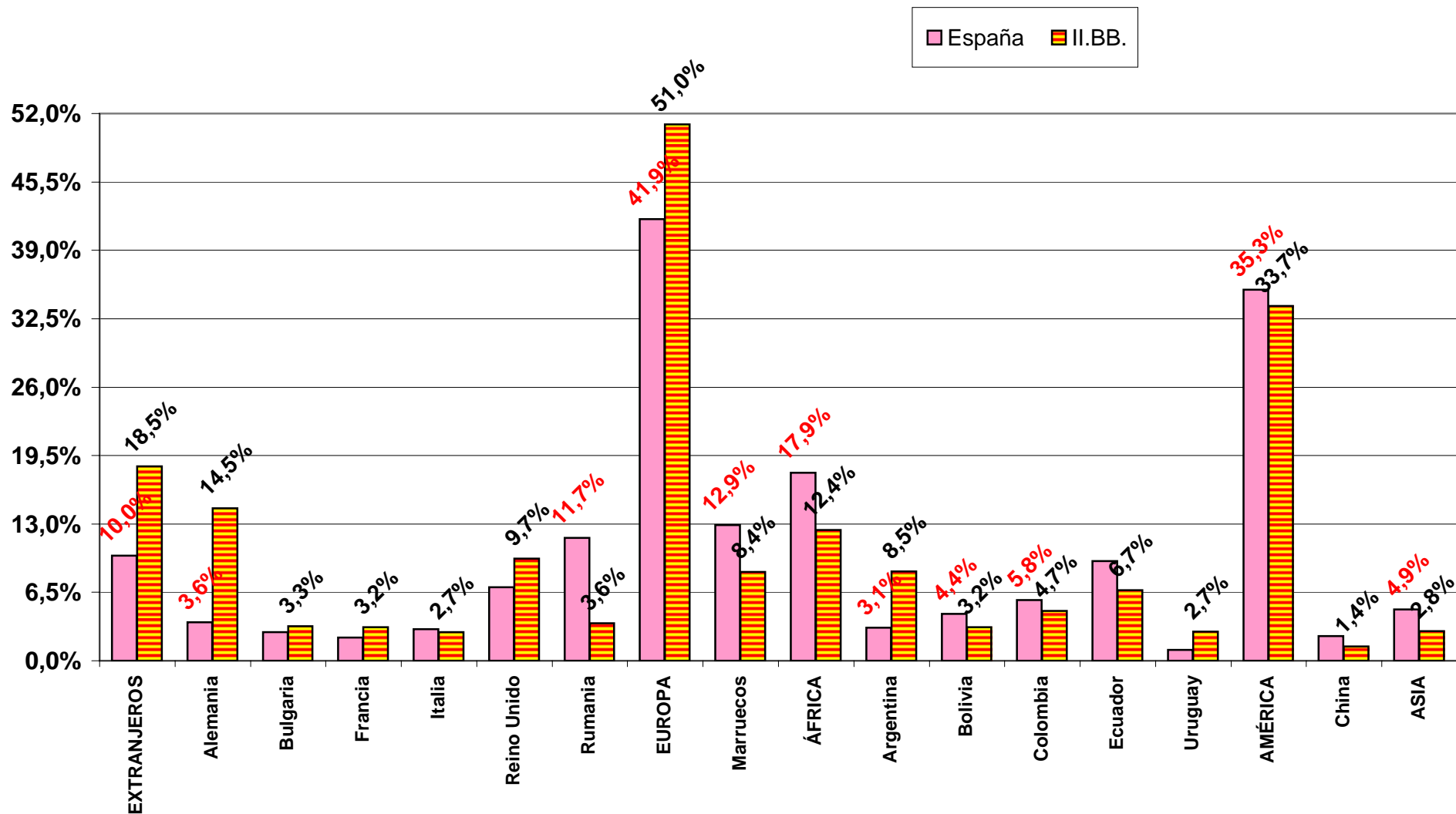
UE - Extranjeros que adquieren la nacionalidad del país de residencia: 2002-2006

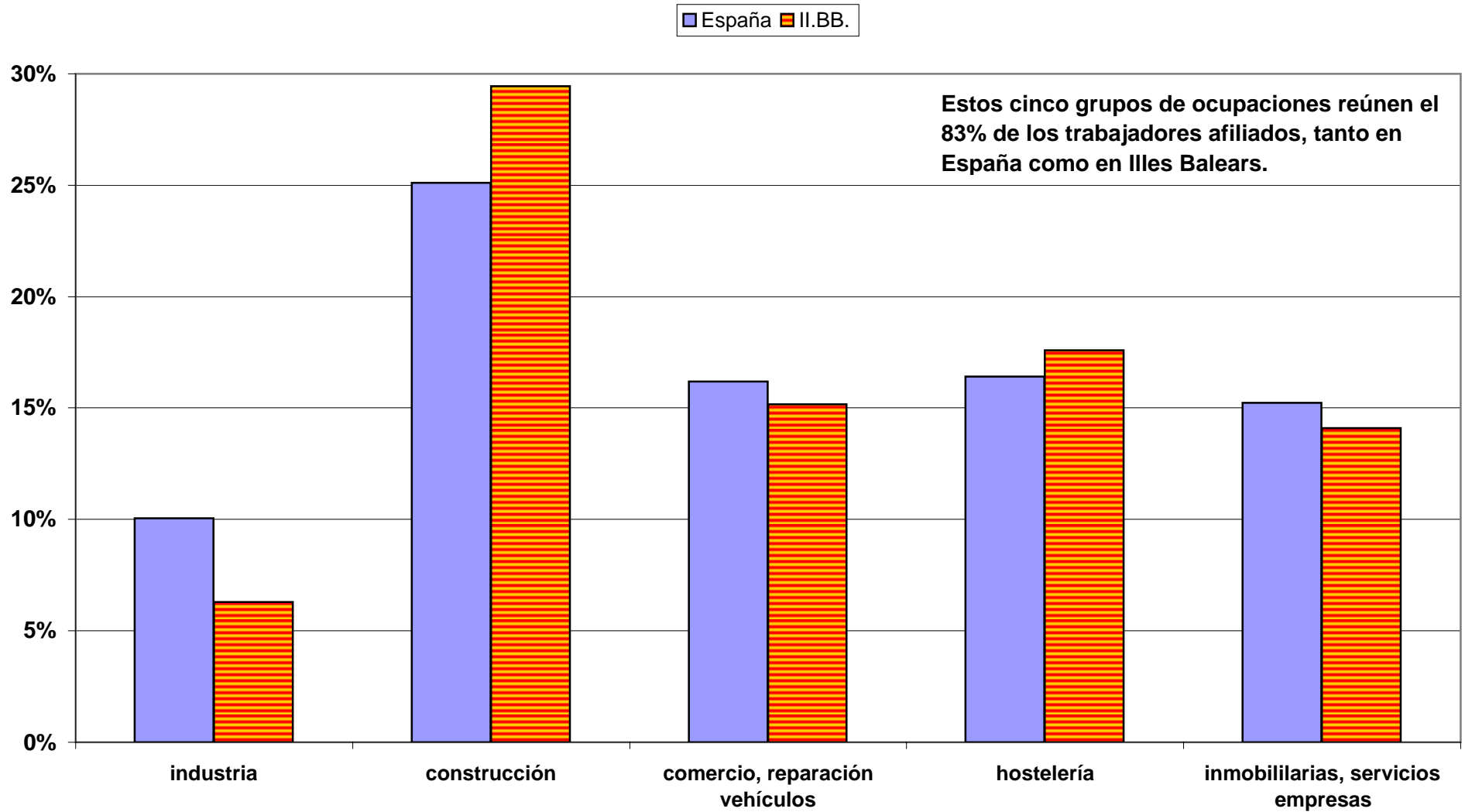
España: Porcentaje de extranjeros en las Comunidades Autónomas (padrón revisado de 2007)

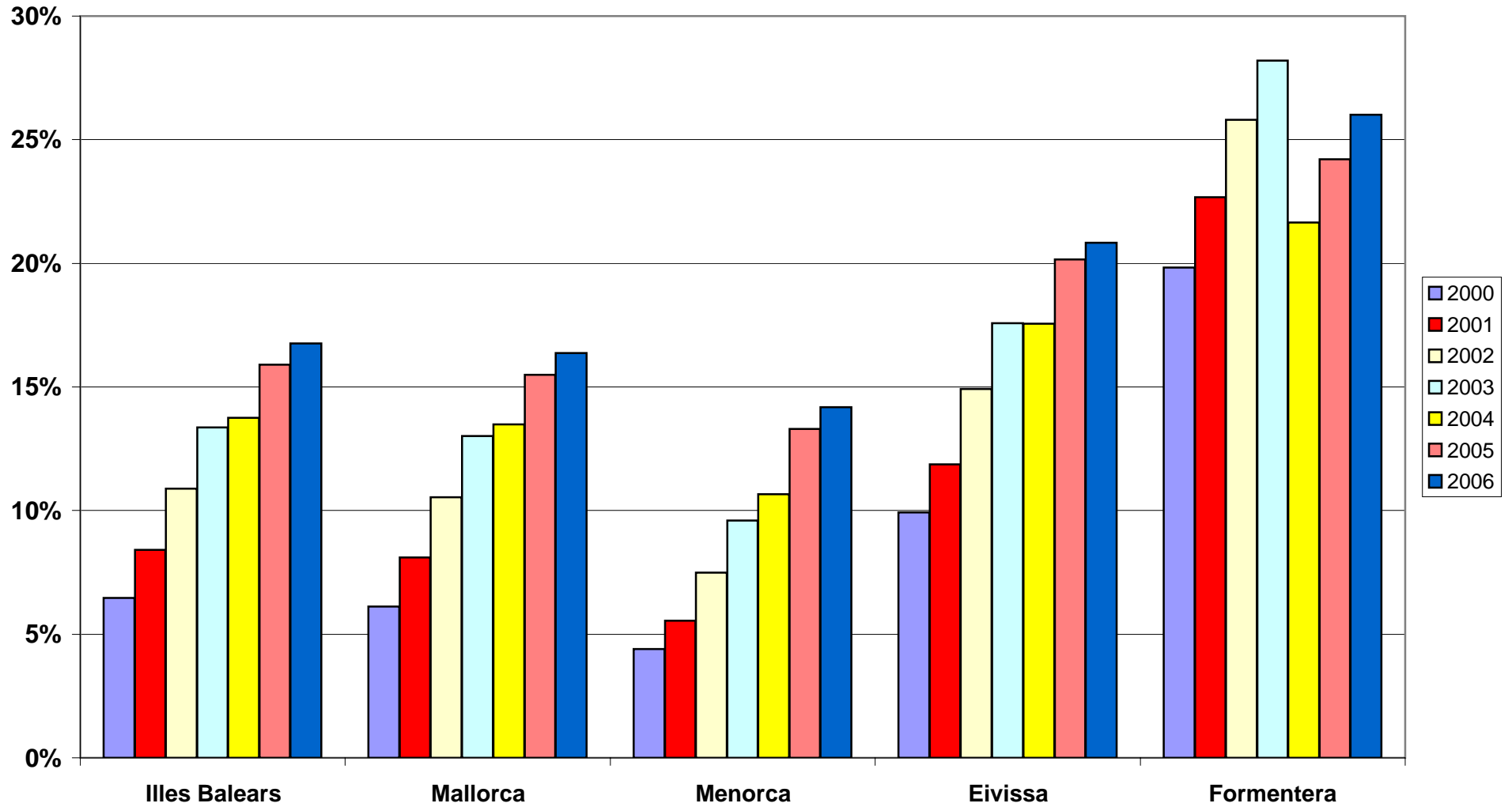
España-Illes Balears: nacionalidades de los residentes (2007)

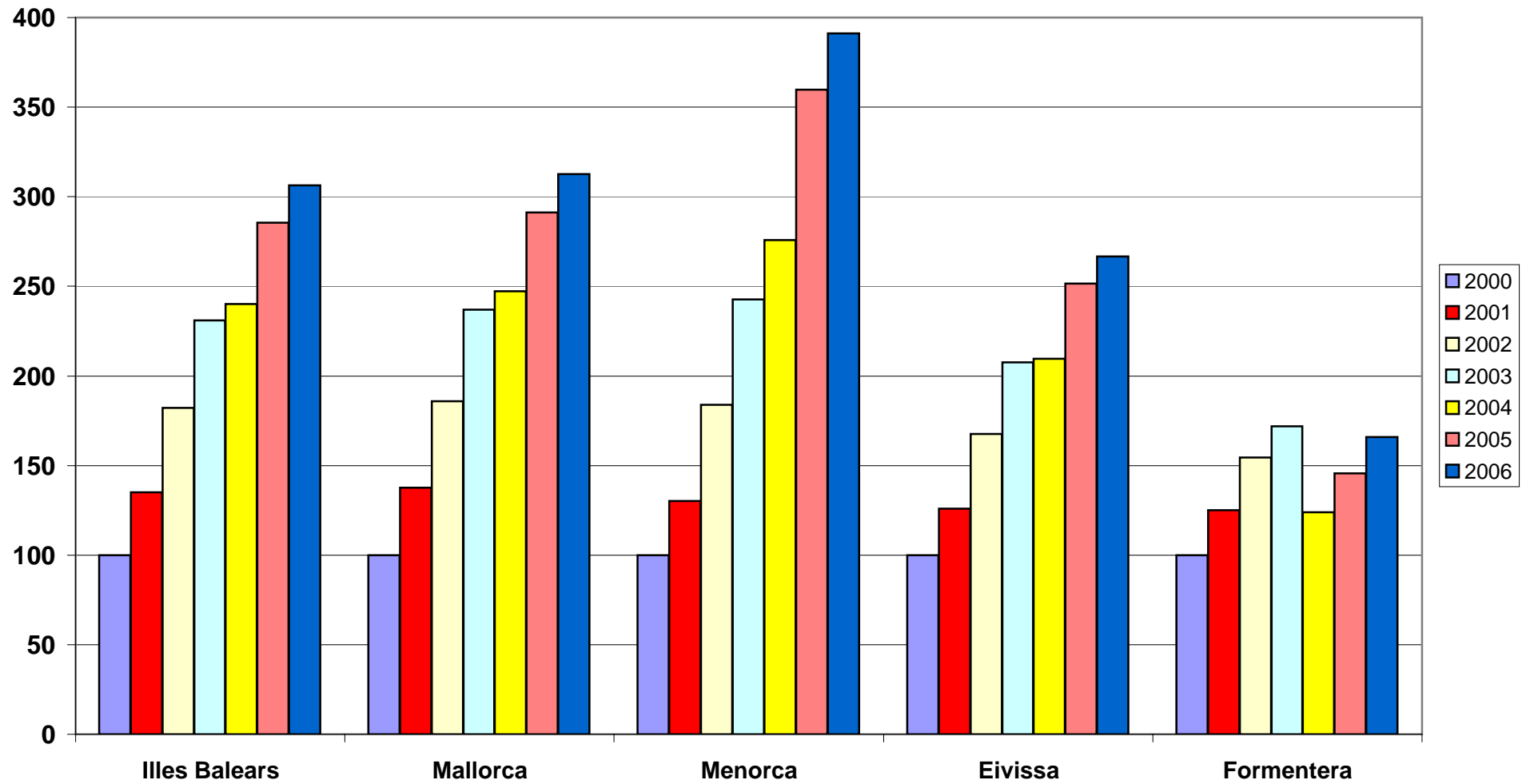
España-Illes Balears: principales ocupaciones de los residentes extranjeros (diciembre de 2007)

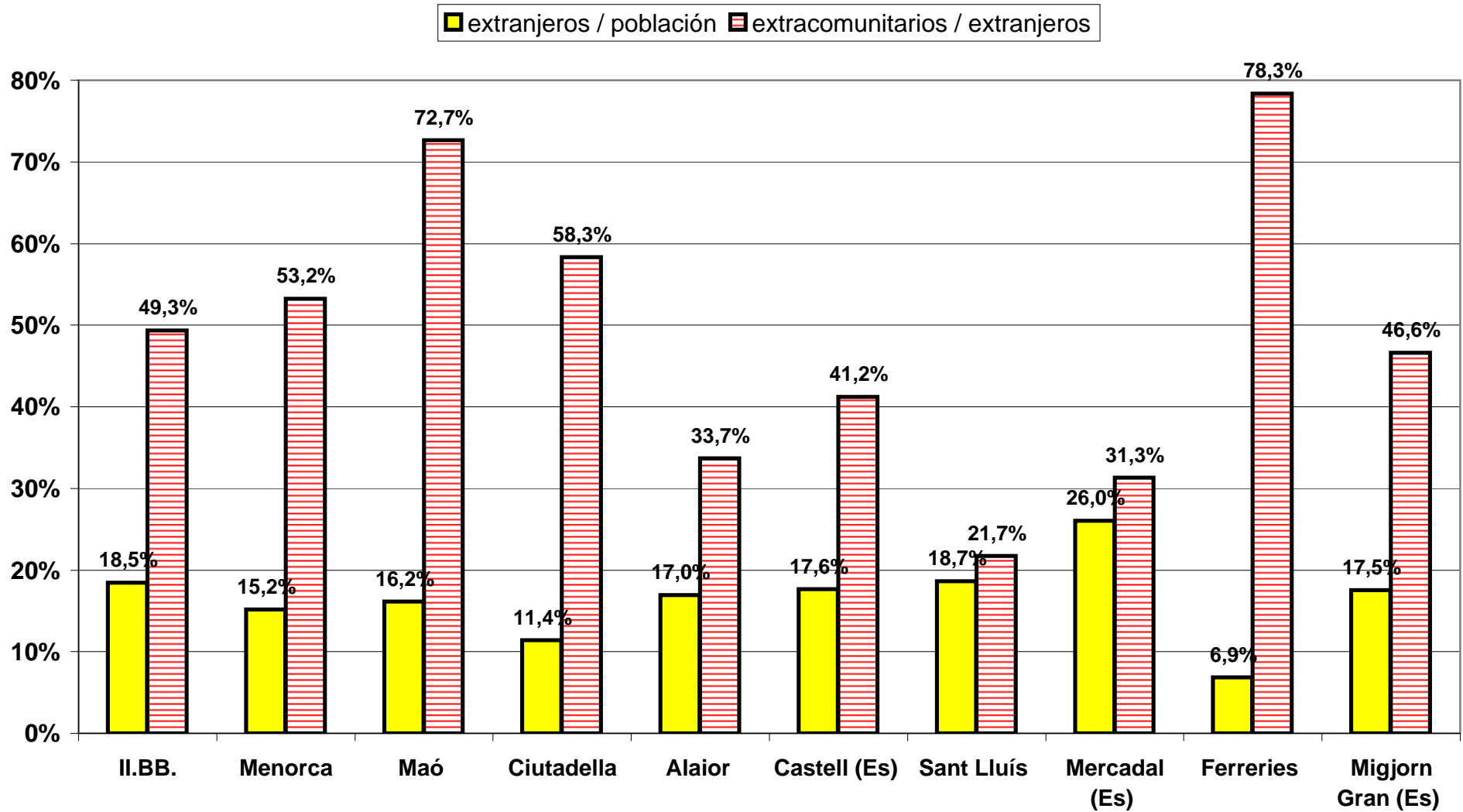
Illes Balears - Porcentaje de población extranjera: 2000-2006

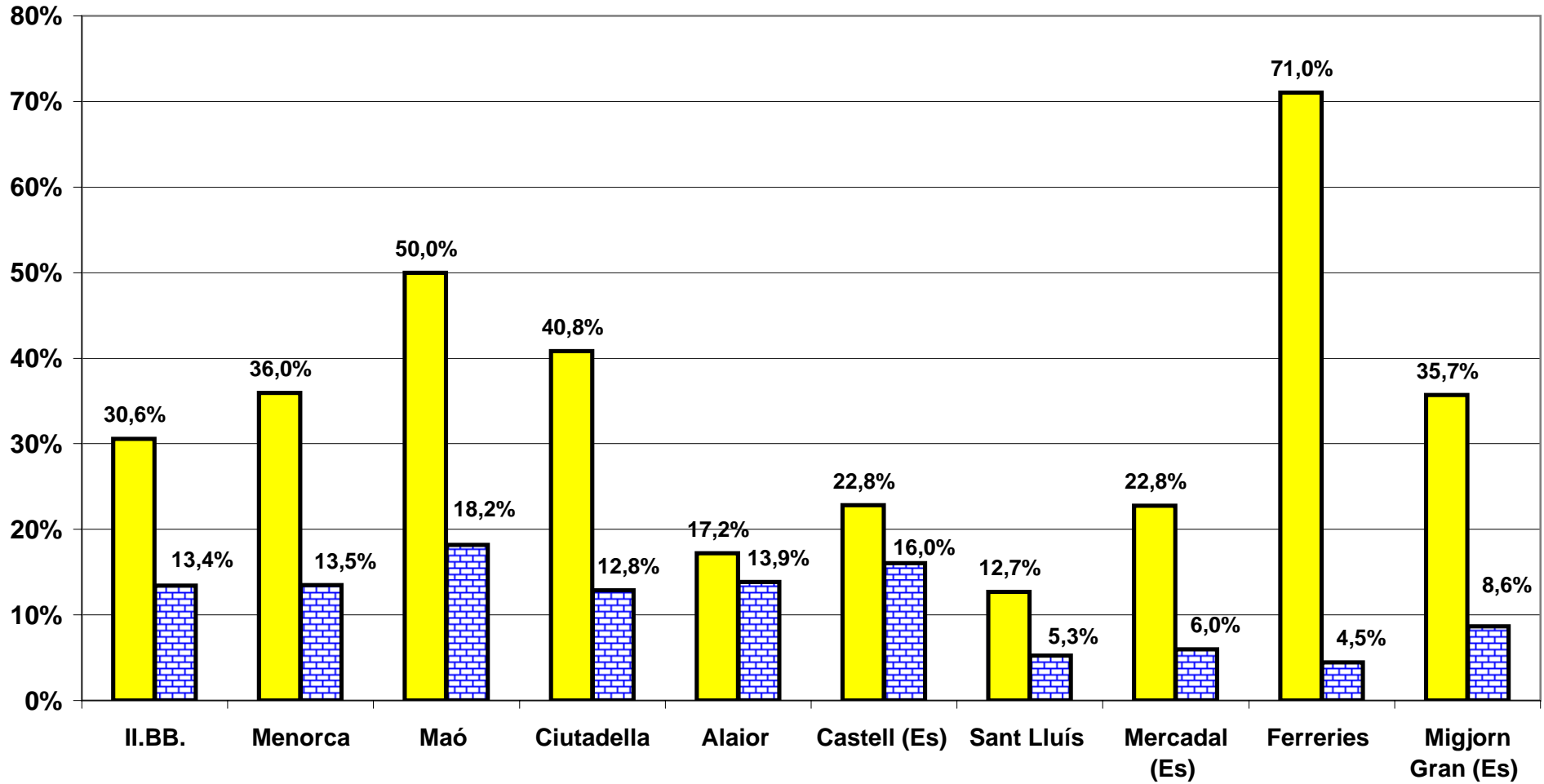
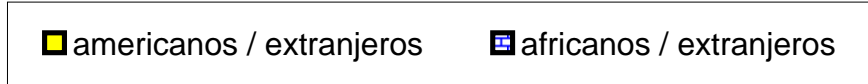
Illes Balears - Evolución de la población extranjera: 2000-2006
Año 2000 = índice 100

Menorca: extranjeros y extracomunitarios (padrón revisado de 2007)

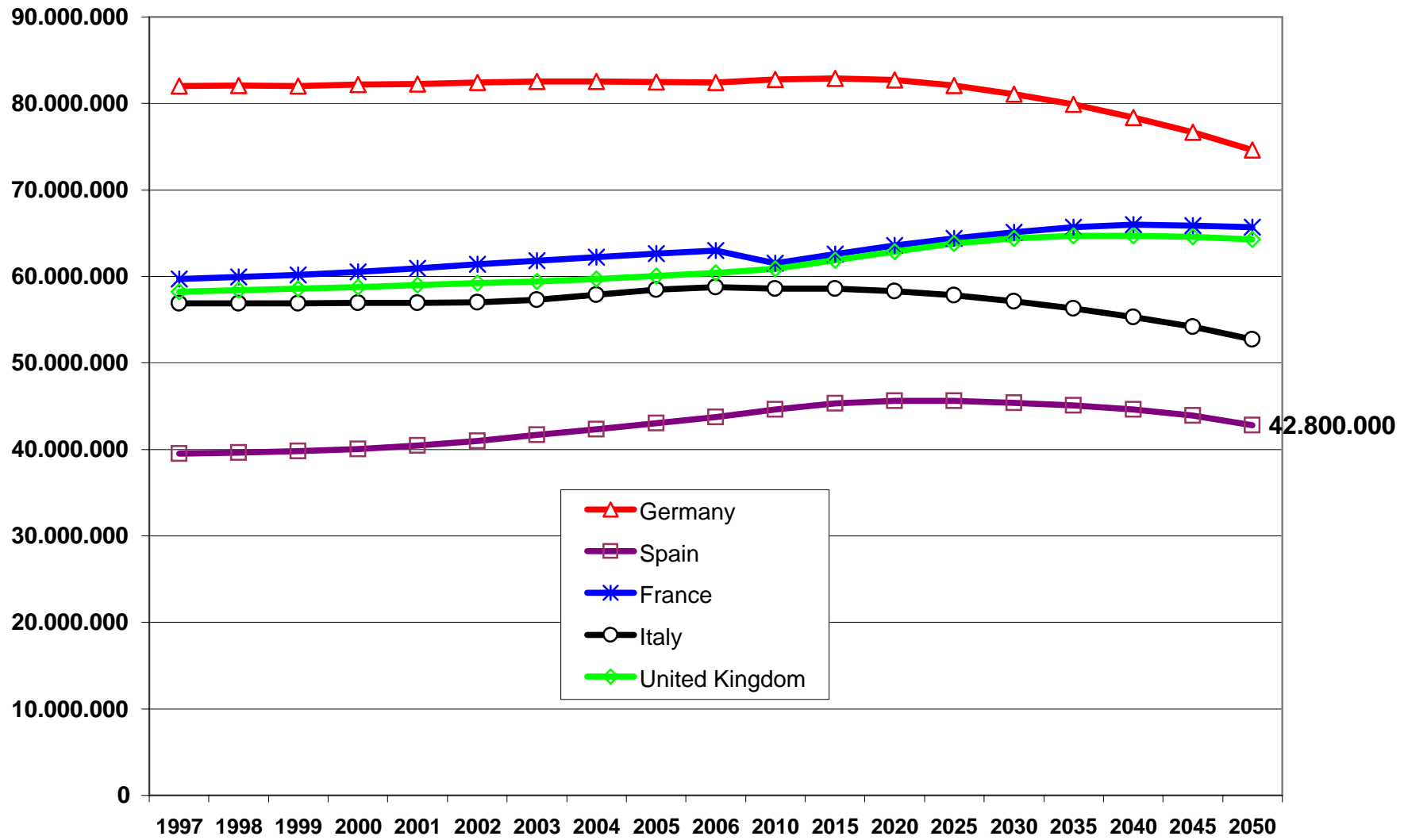

Menorca: americanos y africanos (padrón revisado de 2007)

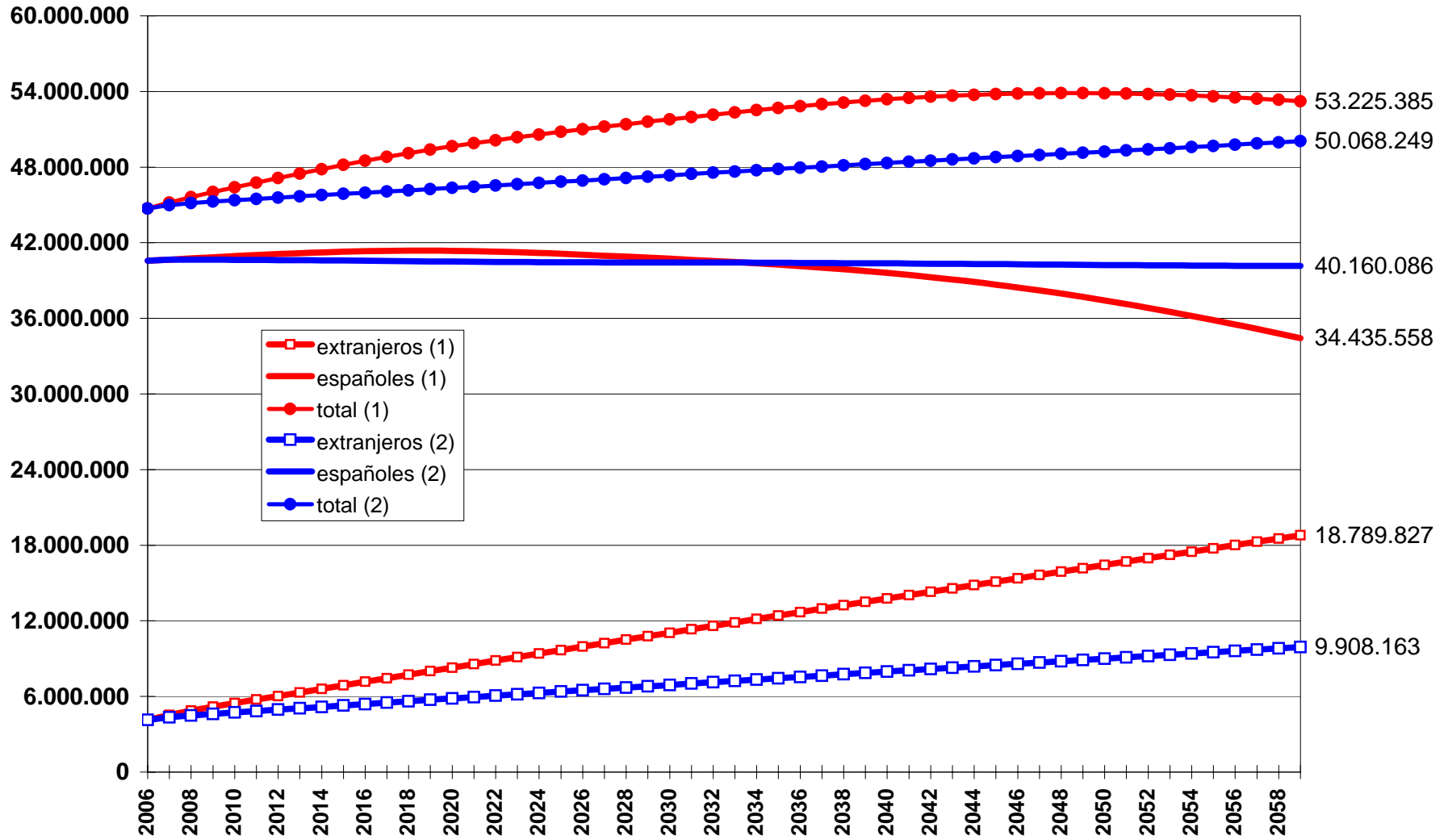

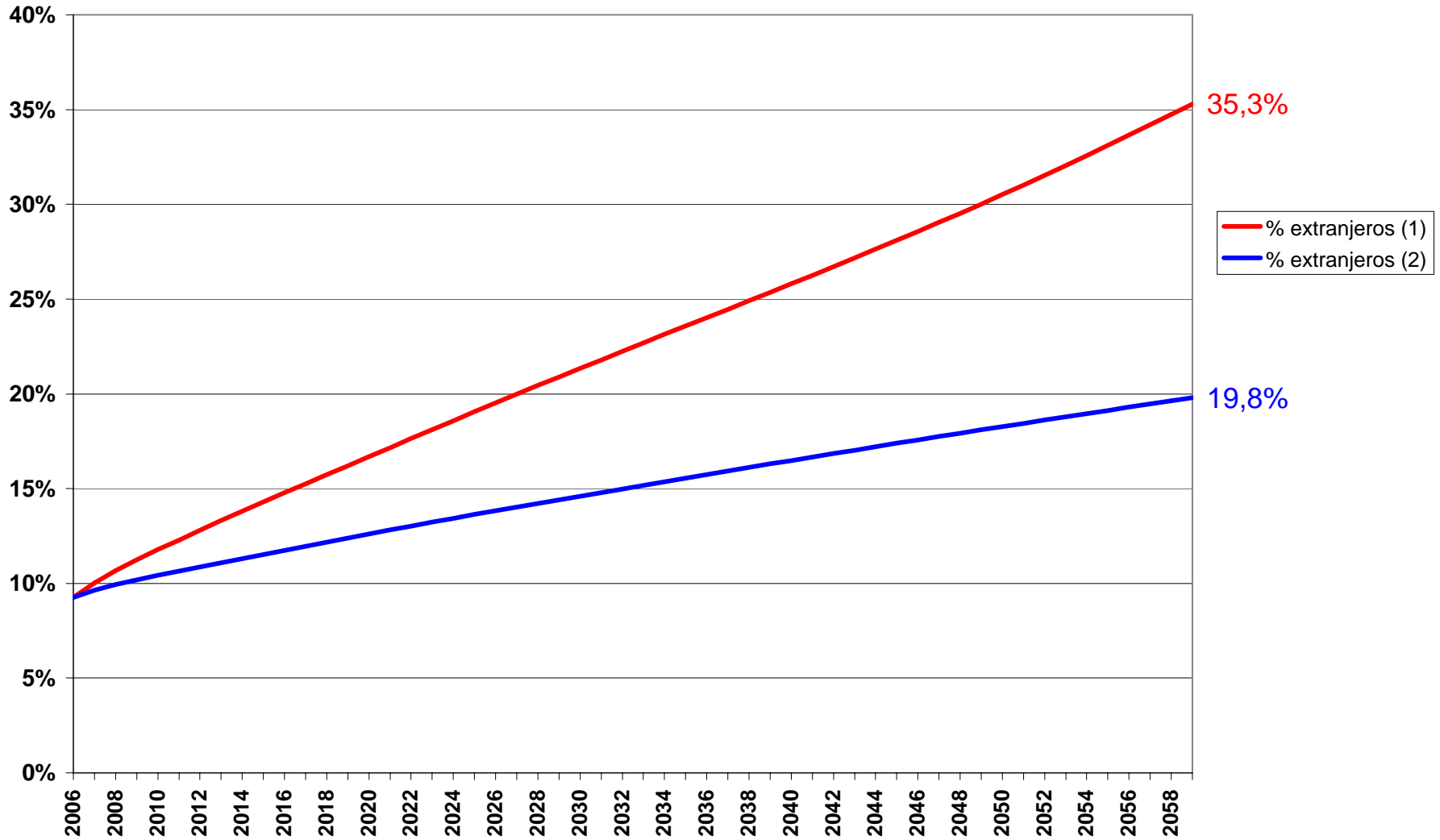
UE - Evolución estimada de la población: 2010-2050

España - Escenarios de la evolución de la población entre 2007 y 2059 (datos absolutos)

España - Escenarios de la evolución de la población entre 2007 y 2059 (datos porcentuales)

Juan Cevallos: Associació d'Equatorians Atahualpa

- **"Se habla mucho de la inmigración pero se habla poco con los inmigrantes"**
- **"Se habla mucho de cómo ven los autóctonos a los inmigrantes, pero se habla poco de cómo vemos los inmigrantes a los autóctonos"**

En general, en Menorca ha mejorado la percepción que el inmigrante tiene de la sociedad menorquina, porque los autóctonos ya no tienden a ver al inmigrante como **"alguien útil"** sino como **"alguien necesario"**. Las actitudes xenófobas van perdiendo fuerza.

Para los inmigrantes los escenarios y las prioridades de la "normalización" son :

Los papeles

En Menorca tanto el OFIM como la Delegación del Gobierno ayudan en la gestión administrativa, pero aún falta mucho apoyo institucional a la inmigración. El flujo de la inmigración casi siempre es el mismo, el inmigrante tiene que conseguir un trabajo, este es su primer "paso" hacia la normalización.

El trabajo

Hasta que se consigue el permiso de trabajo, el inmigrante se mueve en la economía sumergida, pero una vez consolidada su situación en la empresa la integración es prácticamente total, porque el vínculo laboral actúa como un factor de "normalización".

El reagrupamiento familiar

El reagrupamiento familiar es el segundo "paso de normalización". Los requisitos exigidos son muy exigentes: contrato de trabajo, autosuficiencia económica, contrato de alquiler o vivienda en propiedad, sin embargo, nos encontramos que cuando el inmigrante ha conseguido cumplir todos los requisitos exigidos para el reagrupamiento familiar y ha obtenido el visto bueno de la Delegación del Gobierno, se nos ponen trabas en la Embajada de España en Quito o se demora la respuesta sin explicación alguna. Cuando se obtiene el reagrupamiento, la mujer o el marido obtiene un permiso de residencia pero no de trabajo, lo que obliga a reiniciar el ciclo: economía sumergida, trabajo en negro y así hasta que consigue un contrato de trabajo.

El ámbito escolar

Los niños menorquines tienden a mirar a los inmigrantes "como algo diferente" y esto provoca a veces problemas psicológicos o de rechazo. Sin embargo, el profesorado trata de conseguir la integración a través de recursos pedagógicos y actúan como mediadores con las familias de los niños. El idioma es un factor de integración cultural y social básico, los niños inmigrantes no suelen tener problemas para aprender el catalán y, en general, el profesorado trata de compatibilizar la comunicación en el idioma común (el castellano) con la enseñanza del catalán.

El ámbito urbano, social, asociativo y deportivo

En Menorca, la comunidad inmigrante no está concentrada en barrios, su distribución urbana está entremezclada con la población autóctona lo que posibilita una mayor integración y facilita la relación. En el ámbito social y asociativo, la asociación de ecuatorianos está intentando abrirse a otras asociaciones menorquinas de vecinos, culturales, deportivas etc. con el fin de abrir la relación y facilitar la integración. Sin embargo, en el deporte extraescolar, de adultos, es donde está resultando más difícil la integración, porque los dirigentes de las entidades deportivas de inmigrantes están cerrándose a la participación de los menorquines y forman equipos de ecuatorianos, colombianos, "latinos". Hay que hacer un trabajo en profundidad, con el apoyo de las instituciones, para que no se acaben consolidando, las **"entidades deportivas de sólo inmigrantes"**

El idioma catalán para los adultos

El inmigrante sabe que el idioma es una herramienta fundamental de integración social y cultural, pero los cursos de catalán para adultos se dan en horas coincidentes con el horario de trabajo, lo que hace prácticamente imposible que podamos asistir a ellos. Es necesario que las instituciones programen cursos en horarios de tarde (la mayoría de los cursos que se imparten ahora se hacen de nueve a una de la mañana), para que podamos compatibilizar el aprendizaje del idioma con el trabajo.

La convalidación académica.

Otro de los problemas con los que nos encontramos son las dificultades para que los que inmigrantes puedan convalidar los estudios obtenidos en su país de origen. Esto produce situaciones descompensadas porque hay inmigrantes que se ven obligados a realizar tareas de inferior cualificación con la consiguiente frustración que eso conlleva.

La realitat intercultural

No hay un choque cultural entre inmigrantes y autóctonos, fundamentalmente con las comunidades latinas. Los inmigrantes tenemos unas raíces culturales que no vamos a olvidar, pero si en todos los escenarios y ámbitos que he enumerado anteriormente se va produciendo paulatinamente la "normalización", la diversidad cultural será siempre un factor de integración y de aportación enriquecedora, nunca un elemento de "confrontación".